

BÜRKÜT

www.burkutdergisi.com

Türk Dünyası Dergisi

Araştırma Makalesi

BÜRKÜT

Makale Geliş Tarihi: 31.03.2023

Journal of Turkish World

Makale Kabul Tarihi: 17.05.2023

Giray, A. (2023). Klasik Türk edebiyatında Sâliye: 18. yüzyılda yılbaşı kutlama şiirleri. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 2(1), 52-83. <http://dx.doi.org/10.56210/burkut13>

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA SÂLIYE: 18. YÜZYILDA YILBAŞI KUTLAMA ŞİİRLERİ

Doktora Öğrencisi Ayşe GİRAY

Düzce Üniversitesi, aysegiray@gmail.com, ORCID

Öz

Hicri kameri yılın birinci ayı Muharrem ayıdır. Muharrem ayı zilkade, zilhicce ve receb ayıyla birlikte İslam'da savaşmanın yasak olduğu dört aydan biridir. Muharrem ayı, kameri yılın ilk ayı olduğu için yeni seneye bu ayda geçiş yapılır. Yılbaşı tebriği için kaleme alınan şiirlere "sâliye" denilmiştir. Bu tür şiirlerde Muharrem ayında yaşanan mucizeler sebebiyle bu ayın kutlu ve uğurlu olduğuna inanılmış yeni yıl uğurlu sayılmıştır. Sâliye türünde yazılan şiirler *muharremiyelerin* alt başlığını oluşturur. Bu çalışmada 18. yüzyılda yaşamış olan Nedîm, Şeyh Gâlib, Seyyid Vehbî, Sünbülzade Vehbî ve Yaver Bey'in *Divan*'larından seçilen sâliye türüne ait şiir örnekleri incelenerek yeni yılın topluluk üzerindeki tesirine ve bu tesirin şiirlerdeki yansımalarına yer verilmiştir. Tahlil çalışması ile yılbaşına ait tebrik şiirleri tespit edilerek döneme ait unsurlar ortaya çıkarılmıştır. Şairlerin kaleminden halkın devlet yöneticilerine bakışı ve beklentileri de dile getirilmiştir. Osmanlı kültüründe Muharrem ayı halk tarafından her zaman uğurlu sayılmış buna bağlı olarak yeni senenin de mutluluk ve bereket getireceğine inanılmıştır. Sâliye türünde yazılan kasidelerin ve kıt'aların methiye ve fahriye bölümlerinin incelenmesi konu bütünlüğünü sağlamak için gereklidir. Bu şekilde şiirler çözümlenerek sâliye türüne ait tebrik metinlerinin alt anlam tabakalarına erişilmiş olunacaktır. Bu çalışmada, dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik ideolojisine dolaylı yoldan eleştirilerin olduğu tespit edilmiş ve dönem özellikleri göz önünde bulundurularak yeni yılın gelişi üzerinden bu durum değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Muharrem, sâliye, tebriknameler, sosyal ve siyasal hayal.

SALIYE IN CLASSICAL TURKISH LITERATURE: NEW YEAR'S EVE POEMS IN THE 18th CENTURY

Abstract

The first month of the Hijri lunar year is Muharram. Muharram is one of the four months where fighting is prohibited in Islam, along with the month of zilkade, zilhicce and recep. Since the month of Muharram is the first month of the lunar year, this month is the transition to the new year. The poems written for new year's greetings are called "sâliye". In such poems, it was believed that this month was blessed and auspicious due to the miracles experienced in Muharram, and the new year was considered auspicious. Poems written in the type of saliye form the subtitle of muharremiyes. In this study, the effects of the new year on the community and the reflections of this influence in the poems are given by examining the

Bürküt Türk Dünyası Dergisi, 2(1), 2023, 52-83, TÜRKİYE

poems belonging to the type of sâliye selected from the Divans of Nedîm, Şeyh Gâlib, Seyyid Vehbî, Sünbülzade Vehbî and Yaver Bey who lived in the 18th century. With the analysis study, the congratulatory poems of the New Year were determined and the elements of the period were revealed. From the pen of the poets, the view and expectations of the people towards the state administrators were also expressed. In the Ottoman culture, the month of Muharram was always considered auspicious by the people, and accordingly, it was believed that the new year would bring happiness and abundance. Examining the eulogy and fahriye sections of the qasidas and stanzas written in the saliye type is necessary to ensure the integrity of the subject. In this way, the poems will be analyzed and the lower meaning layers of the congratulatory texts will be reached. In this study, it was determined that there were indirect criticisms of the social, political and economic ideology of the period, and this situation was evaluated through the arrival of the new year, taking into account the characteristics of the period.

Keywords: Muharrem, sâliye, greetings, social and political life.

Giriş

Klasik edebiyat şairleri ve yazarları, yaşadıkları coğrafyanın ve geleneğin etkisiyle anlam dünyalarını geliştirmişlerdir. Osmanlıdaki hâmilik sistemi, devletin toplumsal yapısı, sosyal ve siyasal olaylar, şairlerin kültür birikimlerini zenginleştirmiş ve söz söyleme kabiliyetlerini güçlendirmiştir. Zaman içerisinde bu kültürel kodlar şairlerin yeteneği ile edebî metinlere yansımıştır. Klasik Türk şiirini ve Osmanlı kültürünü anlamak edebî metnin içeriğini çözümlmek ile mümkündür. Yaklaşık 6 asırlık bir geçmişe sahip olan Klasik Türk edebiyatı *Gazel edebiyatı, Divan edebiyatı, Saray edebiyatı* vb. şekillerde adlandırılmış ve yapısı gereği kurallarından dolayı anlaşılması zor bir edebiyat olduğu gerekçesiyle ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Dönem şairlerinin ve şiir anlayışlarının *aşk, hayâli sevgili, içki, şarap* vb. unsurlardan oluştuğuna dair bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak şairlerin içinde buldukları coğrafya ve kültürel ortamın şairlerin şiir dünyasına sunduğu imkânlar yadsınmamalıdır.

Şairler duygu ve düşüncelerini, toplumsal-siyasal, dolayısıyla disiplinlerarası realitelerini edebî metne yansıtırken şiir ve yazıların muhtevası çerçevesinde kültürel birikimlerini, kelime dağarcıklarını, şiir anlayışlarını bu minvalde estetize etmişlerdir.

Osmanlı geleneğini oluşturan kültürel malzemeler çeşitlilik göstermekte, şiirler türlerine göre farklı nazım şekilleri kullanılarak yazılmakta, zaman içerisinde gelecek nesillere aktarılmak üzere kültür kaynakları arasında yerini almaktadır. Daha çok aşk, sevgi, ayrılık, hasret üzerine yazılan gazeller okuyucuya estetik haz vermek için kaleme alınan lirik şiirler olarak geçmektedir. Ancak Osmanlı kültüründe yalnızca aşk, sevgili, ayrılık ve hasret içerikli şiirlerin olmadığını da ifade etmek gerekir. Şairlerin şiir yeteneklerini göstermek, niyazlarını ve arzuhâllerini bildirmek üzere kaleme aldıkları şiirlerle beraber Osmanlı dönemindeki sosyal ve siyasal olaylara ışık tutacak didaktik türde yazılmış birçok şiir mevcuttur. Klasik Türk edebiyatının kültürel kaynaklarının belirlenebilmesi, şiirlerin türlere göre sınıflandırılması kültür incelemeleri ve araştırmaları bakımından öncül araştırma yöntemlerindedir. Bu kültür birikiminden istifade eden şairler, divanlarında Osmanlı toplumunun sosyal, siyasal ve kültürel olaylarını şiirlerinde belagat unsurlarını ön planda tutacak şekilde kullanırlar ve okuyucuya derin bilgi birikimi kazandırır.

Divanlar, Osmanlı şairlerinin şiirlerini ihtiva eden ve belli bir düzene göre hazırlanmış şiir kitaplarıdır. Divan tertibinde ilk sırada yer alan kasideler, mutlak anlamda bir maksat üzerine

yazıldıklarından dolayı çoğunlukla tarihe kaynaklık eden nazım şekillerinin başında gelmektedir. Kasideler dışında, özellikle tarih manzumeleri dikkat çekici bilgiler içermektedir.

Doğum, ölüm, evlilik vb. başat konular olmakla birlikte mimarî eserlerin yapımı ve bitişlerine düşülen tarihler, bir dönemin kültür ve sanat envanterini tespit edebilecek niteliktedir. (Bilkan, 2004, s. 36).

Bu çalışmada ebcet hesabıyla tarih düşürülen kasideler, kıt'a-ı kebareler, rubailer ve öğüt vermek amacıyla yazılan gazeller bilginin aktarımında istifade edilen nazım şekilleridir.

17 ve 18. yüzyıllarda Osmanlı coğrafyasında yaşanan tarihî ve sosyal çalkantılara rağmen Türk edebiyatı en verimli dönemlerini yaşamıştır. Bu dönemlerde Türk şiiri olgunluğa erişmiş ve yenilenme sürecine girmiştir. Siyasal açıdan gerileme yaşanmasına karşın sosyal hayatta bu durum daha yavaş gerçekleşmiştir. Sosyal hayatla edebiyatın iç içe bulunduğu Osmanlı toplumunda resmî, dinî ve özel günler vesilesiyle çeşitli törenler ve eğlenceler düzenlenmiştir. Atâî'nin *Hamsesi*'ne göre: *kış mevsiminde helva sohbetleri düzenleniyor, sazlı-sözlü eğlence meclisleri kuruluyor; Nevruzla birlikte bahar mevsimi başlıyor; kadın, erkek, çocuk, yaşlı, genç; kayıklarla, at veya öküz arabalarıyla mesire yerlerine gidiyordu. Ramazan ayı ve sonundaki bayramlar, ayrıca şenlikler ayrı bir neşe, eğlence ortamı sağlardı.* (Genç, 2010, s. 249). Her bir eğlence ve aktivite için şairler yeteneklerini göstermek ve taleplerini bildirmek üzere tebrik şiirleri yazmışlardır. Bu merasimlerin bir kolunu da yeni yılın gelmesi vesilesiyle şairlerin yazmış oldukları yeni yıl tebrikleri ve düştükleri yılbaşı tarihleri oluşturur.

Klasik şiir türleri; toplum ve çevre, tabiat, insan ve dinî içerikli türler olarak kategorilere ayrılır. Dinî içerikli türlerden olan muharremiyeler birçok araştırmacı tarafından alt başlıklarıyla kaleme alınmıştır. Mersiye özellikleriyle makteller ve Kerbela hadisesi bu başlıkların konusunu oluşturup ayrılık acısının firkatname tarzıyla kaleme alındığı edebi türlerdir. Muharremiyelerin tarz yönüyle ayrı bir alt başlığı olan tebriknameler yılbaşı kutlamalarının anlatıldığı sâliye türü örneklerindedir. Klasik şiirde yılbaşı kutlamalarını anlatan bu türün manzum örnekleri günümüze kadar derlenip incelenmemiştir."Sâliye" konusu için henüz yeterli kaynak mevcut değildir. Farklı dönem divanlarının taranması sonucu şiirlerin çeşitliliği arttıkça sâliye türünün de kaynakları çoğalacaktır. Bu araştırma çalışmasında türün içeriğinin anlaşılmasına yönelik Osmanlı arşivlerindeki "Salnameler"e ulaşılmış, bilhassa edebi özelliklerinden dolayı özel salnameler üzerinde durulmuştur.

Çalışmada ayları, günleri, vakitleri göstermek üzere bölünmüş takvim içeriklerinde "Muharrem ayı" ile ilgili dar kapsamlı bilgilere ulaşılabilmektedir. Genellikle gün gün Osmanlı padişahlarının ve devlet adamlarının resmîyetteki işleri, fetihleri, sosyal hayatta yaptırıkları bina, çeşme, cami vs. kayıtlarına rastlanmıştır. Bu kayıtlar aynı zamanda şairlerin çeşitli yapılarla yönelik düştükleri tarihlerin çözümlenebilmesi ve konunun doğru şekilde anlaşılabilmesi yönüyle sağlam dayanaklar oluşturur.

Sâliyelerin klasik edebî metinlerdeki görünümünü tespit etmek için 18. yüzyıl şairlerinden Nedîm, Şeyh Gâlib, Seyyid Vehbi, Sümbülzade Vehbî ve Yaver Bey'in *Divanları*'nda yer alan *Sâl-i Cedîd* başlıklı şiirler incelenip yeni yılın; Osmanlı döneminde sosyal yaşamı nasıl etkilediğine, yeni senenin başlamasına vesile olan Muharrem ayının toplum tarafından nasıl karşılandığına dair incelemeler yapılmış, yeni yılın şairler üzerindeki tesirleri tespit edilmiş ve ulaşılan bilgi okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Klasik edebiyatın manzum metinlerinde padişahlara tebrik amaçlı yazılan “sâliye” şiirlerinin içeriğini yorumlamak, o dönemin kültürüne hâkim olabilmek ve şiirlerin gerçek hayattaki izdüşümlerine ulaşabilmek sâliyeler aracılığıyla mümkündür. Sâliyelerin kaynaklarına, Osmanlı arşivlerinde yer alan salnameler, muharremiyeler ve yeni yıl tebrik şiirlerinden erişim sağlanabilir. Ancak bu çalışma yalnızca yeni yıl tebrik şiirlerini kapsamaktadır. Aşağıda ana başlık halinde verilen sâliye kaynaklarının incelenip değerlendirilmesi hâlinde bu türe ait örnekler çoğalacaktır.

Salname

“Yeni yıl” içerikli metinler hem manzum hem de mensur türde kaleme alınmıştır. Yeni senenin tebriği için yazılan özel mektuplar mensur eserlere örnektir. Özel mektuplar devlet kurumlarına ait birimlerin, özel kurum ve kişilerin yıllık olarak çıkardıkları neşriyatların içeriklerine göre hazırlanan salnamelerin bir alt kolunu oluşturur.

Bu özel mektuplar içeriğine göre; Osmanlı arşivlerinde belge olarak kayıt altında tutulan salnamelerin de bir alt kolunu oluşturmaktadır. Osmanlı Devletinde merkezî yönetimin, nezâretlerin, askerî kurumların, vilâyetlerin, bazı *özel kurum ve kişilerin* yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı neşriyata *salnâme* adı verilmiştir. Kelime Farsça *sâl* (yıl) ile *nâme* (yazılı şey, mektup) kelimelerinden meydana gelmiş olup bu eserlere *nev-sâl* de denilmiştir. Kabaca resmî ve özel olarak ikiye ayrılan salnâmelerin resmîleri devlet, nezâret ve vilâyetlere ait olanlar şeklinde üç başlıkta ele alınabilir. Osmanlı dönemi tarihi ve edebiyatı üzerine araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için önemli sosyal bilimler kaynaklarından. Batı dünyasında bu türün karşılığı yoktur ancak salnamelere paralel olarak almanaklar mevcuttur. (Aydın, 2009, s.51).

Özel salnameler, bu çalışmada yol gösterici bir kaynak olmuştur. “Hususi müesseseler ve şahıslar tarafından yazılan salnameler” de Osmanlı dönemindeki yapı işleri ve özel günlere ait kayda değer veriler bulunmaktadır. Bu bölümün yanında nevsâller de incelenmiş çeşitli takvimlere aracılığıyla yılbaşı tebrik metinleri araştırılmıştır. Aşağıda bazı salnâmelere ait örnekler verilmiştir:

Özel salnameler daha çok "almanak" özelliği gösterir. Almanaklar genellikle bol resimli olup içindeki konular çok çeşitlidir. İncelenen almanaklarda *Hususi Müesseseler ve Şahıslar Tarafından Hazırlanan Salnameler* içeriği konu ile alakalı esas kısımdır. Nevsâller, takvimler aracılığıyla içlerinde mizahi, siyasi, sıhhi ve muayyen meslek ve müesseselere, sanatlara ait olanları ve bazen de her şeyden bahseden ve daha ziyade almanak özelliği taşıyan yazılar bulunmaktadır. Meşhur salnamelerden; *Anneler ve Çocuklara Salname*, *Büyük Salname*, *Diken ve İnci Salnamesi*, *Hediyye-i Sâl*, *Nevsâl-i Afiyet*, *Nevsâl-i Asır*, *Nevsâl-i Ataî*, *Nevsâl-i Malûmat* çeşitli konuların alındığı salnamelerden birkaçıdır. Sosyal bilimler alanında ve özellikle tarih alanında yapılacak araştırmalar için belge niteliği taşıyan salnameler, almanaklar ve takvimler dönemlerin tarihine, coğrafyasına, ekonomisine, sanat, edebiyat ve sosyal hayatına ait bilgilerin bulunduğu önemli kaynaklardır. (Sütçü, 2004, s.89).

Muharremiye

Muharrem ayı hicrî-kamerî yılın ilk ayıdır. Kelime anlamı *tahrîm olunmuş, haram kılınmış, yasaklanmış*, manalarına gelmektedir. Muharremiyelerin kültürel bir kodu olan *aşure* bu ayda yaşatılan geleneklerdendir.

Aşure'ye bağlı inanç ve söylenceler hayli fazladır. Aşure'ye bağlı olarak dünyanın yaratılışı, Hz. Eyyub'un hastalıklardan kurtuluşu, Hz. Yunus'un balığın karnından çıkışı, Hz. İsa'nın doğuşu ve göğe yükseltilmesi; ilk yağmur, Hz. İbrahim'in ateşe atılışı gibi olayların bu ayda gerçekleştiği inancı vardır. İran folklorunda bu inançlar Muharrem'in günlerine göre değişir. İlk günü girişimler için uğurlu bir gün sayılır. Üçüncü günü Hz. Yusuf'un kuyudan çıkarılması; beşinci günü Hz. Musâ'nın Tûr-ı Sînâ'ya çıkışı, dokuzuncu gün Hz. Yunus'un balığın karnından çıkışı, onuncu gün de Hz. Hüseyin'in şehit olmasıdır. Kamerî takvime bağlı olarak Arabî ayların eksiltmeli oluşu nedeniyle yıllar içinde önemli birçok olayın muharrem ayına rastlaması toplumlar tarafından önemsenmiş ve kutsallık anlamı yüklenmiştir.(Topal,2007, s.90). Tahir Üzgör de, "*bir kimseye sunulan kasidelerin nesib kısmında Muharrem ayı tasvir edilirse veya bu kasidelerde hicrî yılbaşı kutlanırsa buna muharremiye denir.*" şeklinde açıklamıştır.

Hz. Hüseyin'in şehâdetinin Muharrem ayında gerçekleşmiş olması dolayısıyla, Kerbelâ şehitlerinin ardından duyulan üzüntüyü anlatmak için yazılan şiirlere *Maktel-i Hüseyin veya Muharremiye* denmiştir. Klasik Türk edebiyatında bu ay daha çok *muharremiye* başlığı altında ve farklı muhtevaya sahip şiirlerle işlenmiştir. Kaynaklarda *muharremiye*, Muharrem ayı dolayısıyla Kerbelâ vak'asını anlatan maktellerin bir kolu olarak geçer. Hicrî ve kamerî senelerin ilk ayı olan muharrem ayının gelişi sebebiyle Klasik edebiyat şairleri tarafından yazılıp büyüklere sunulan kasideler hakkında kullanılan tabirdir. (Mermer-Keskin, 2005, s. 73).

Sâliye

Muharrem ayının hicri-kamerî yılın ilk ayı olması sebebiyle padişahların ve devlet büyüklerinin yeni yılını tebrik etmek için yazılan kutlama amaçlı manzumelerdir. (Mermer, Koç, 2016, s.89). Genellikle tarih düşürme amacıyla yazıldığı için kıta nazım şekliyle kaleme alınsa da kaside biçiminde de sunulmuş örnekleri vardır. Şiirlerin içeriğinde Muharrem ayı ile gelen yeni yılın uğur getireceği ve ferah günlerin yaklaştığı bilgisi verilip yılbaşı yaklaşırken gökyüzünde ayın şekil evrelerinden bahsedilir. Muharrem ayının mucizevi yönü ve kutlu oluşu üzerine yazılan sâliyeler başka bir edebi tür olan *Muharremiyelerin* bir alt türevidir. Sâliyelerin anlatım tarzı tasvir ve tebriknamedir. Tasvir tarzı diğer anlatım tarzlarına göre daha sık kullanılmıştır. Beyitlerin sonuna doğru padişahın yeni yılını tebrik etmek amacıyla yeni seneye tarihi düşülür. Bu bölümün anlatım tarzı ise tebriknamedir. Divanlarda sâliyeler *Tarih-i Sâl-i Cedîd, Yeni Yıl Tarihi, Tebrik-i Sâl-i Cedîd vb.* özel başlıklar altında işlenir.

Bu çalışmanın asıl konusu olan sâliyeler; Hicri yeni yılı tebrik amacıyla yazılan manzumeye verilen addır. Kaside dışına tarih kıt'aları da bu türün işlendiği nazım şekilleridir. Bu çalışmada, Nedîm, Şeyh Gâlib, Seyyid Vehbî, Sümbülzade Vehbî ve Yaver'in, padişahların yeni yılını kutlamak için yazmış oldukları sâliyeler incelenmiş, şairlerin iyi dileklerinin yanında yeni

yılın gelmesi vesilesiyle arzuhâllerini padişaha bildirdikleri görülmüştür. Ancak adı geçen şairlerin divanlarında övgü mekanizmalarının yalnızca pozitif etkiyi yansıtmak üzere konuşlandırılmadığı, estetize edilen eleştirel, alt metinler üzerinden tespit edilmiştir.

Muharremiyenin alt başlıklarından yeni sene münasebetiyle yazılan şiirler ilgili çalışmaya kaynak olarak alınmıştır. İncelenen şiirlerde Muharrem ayının mucizevi özelliğinden dolayı kutsal oluşu şiirlere konu edilmiştir.

18. yüzyıla ait sâliye örnekleri

Aşağıda konu hakkında ön bilgi vermek amacıyla 18. yüzyıl dönem şairlerinin yazmış oldukları sâliyelerin başlıkları ve hangi padişaha takdim edildiğini içeren bir tablo hazırlanmıştır. Yeni yıl tebrik şiirleri, muharrem ayının gelişi vesilesiyle yaşanan mutluluğu dile getirmek ve padişahın yeni yılını kutlamak üzere yazılmış olsa da şiir genelinde devlet yönetimi, Osmanlı coğrafyasında yaşanan zorlu günlerin vermiş olduğu sıkıntı, padişahın devlet yönetimine getirdiği yenilikler sebebiyle yaşanan heyecan anlatılmak istenmiştir. Bu sebeple konu bütünlüğünün sağlanabilmesi ve yılbaşı tebrik şiirlerinin arka planının yorumlanabilmesi amacıyla kaside ve kıt'aların medhiye ve fahriye bölümleri de incelenmiştir.

Tablo 1: Şairlerin Yeni Yıl Şiirlerini Sundukları Padişah Tablosu

Şeyh Gâlib	Berây- 1 Tebrîk-i Sâl-i Cedîd Rîkâb-1 Kamer- Tâb-1 Husrevânîye Takdîm Olunan Târihlerdir	III. Selim
Şeyh Gâlib	Tebrîk-i Sâl-i Cedîd İçin Söylenen Târih-i Zibâdır	III. Selim
Şeyh Gâlib	Berây-1 Tebrîk-i Sâl-i Cedîd Söylenen Târih- i Zibâdır	III. Selim
Yaver	Târih-i Sâl-i Cedîd	III. Selim
Nedim	Târih-i Sâl-i Ferruh-fâl Der-Zımn-ı İktibâs-ı Âyet-i Kerîme-i Fethün Karî	III. Ahmed
Nedim	Târih-i Sâl-ı Cedîd	III. Ahmed
Nedim	Yeni Yıl Tarihi	III. Ahmed
Sünbülzade Vehbi	Târih-i Musammaṭ Der-Tebrîk-i Sâl-i Cedîd- i Sulṭân	III. Selim
Seyyid Vehbi	Berây-i Teşekkür-i Sâl-i Cedîd	III. Ahmed
Seyyid Vehbi	Târih-i Sâl-i Cedîd	III. Ahmed
Seyyid Vehbi	Kaside-yi Berâ-yı Tebrîk-i Sâl-i Cedîd	III. Ahmed

Enderunlu Hasan Yaver Divanında; Târîh-i Sâl-i Cedîd

Enderunlu Hasan Yaver (ö. 1770) *Divanı*'nda *sâliye* türünde yazdığı 2. tarih kıt'ası 12 beyitten oluşmaktadır. Makta beyitine H.1212 tarihi düşülmüştür (M.1798). Şair kıt'a nazım şekliyle yazmış olduğu edebî metnini III. Selim'e ithaf etmiştir. Enderunlu Yaver'in bu kıtaikebiresinin anlatım tarzı ağırlıkla medhiyye olsa da Muharrem ayının gelişi üzerine düştüğü tarih beyiti anlatım tarzını tasvire çevirmiştir. İlk beyitten başlayarak 12. beyite kadar şiir bütününde methiye ve tasvir tarzı hâkimdir.¹

Ayın son evresindeki görünümü bembeyaz ve parlaktır; ay bu ihtişamıyla her tarafı aydınlatmakta geceyi gündüze çevirmektedir. Beyitte bu parlaklığın sebebi Muharrem ayının gelişine bağlanmıştır. Muharrem ayı geldiği zaman ayın her zamankinden daha parlak ve gösterişli hâli, nursuz bir insan suretini bile nurlandırdığı ibaresi üzerinden anlatılmıştır:

Kamer her şehrin encâmında oldukça mahâk u selh

Ziyâ vü incilâyı şems-i lutfundan recâ eyler

Muharremde husûsâ kim teceddüd eyleye her sâl

Nigâhıyla ruh-ı bî-nûrını ferruh-likâ eyler (T2/9-10)

[Ay, her ayın son üç günü yahut son günü olduğunda, parlaklığını ve aydınlığını ihsan güneşinden umar. Yıl her sene başında özellikle Muharrem ayına giriş zamanında yenilenir. Bakışıyla nursuz yanağını kutlu yüze çevirir.]

Her ayın ortasında görülen dolunayın, parlaklığıyla geceyi aydınlattığı gibi Muharrem ayının da karanlıkları aydınlığa dönüştürücü bir tarafının olduğu vurgulanır. Fakat beyiti alt metinsel açıdan incelediğimizde *karanlık ve aydınlık* kavramlarının hükümdar ve halk arasında sembol olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple şiirin anlam tabakasında eleştirel çağrışımlar söz konusudur. *Kamer*, Osmanlı halkını, *güneş* ise padişahı sembolize eder. Beyitler bütün bir yapı içerisinde işlenmiştir. Şair dönemdeki sıkıntılara vurgu yapmış, karanlık günlere rağmen ferah günlerin geleceğini dolunayın parlaklığı ile ifade etmiştir. Yeni yılı tebrik etmek amacıyla yazılan kıt'a beyitlerinin alt anlam tabakasında III. Selim'i motive etme, padişahın Osmanlı Devleti'ni yeniden diriltecek refah günlerine döndürecek güce ihtiyacı olduğu anlayışı sezdirilir. III. Selim'in otoritesi öyle güçlüdür ki güneş bile onun gücüne sığınmak durumunda kalır:

Cebîn-i şeh-r-yârîsinde rahşân pertev-i devlet

Nigâh-ı iltifâtın mihr-i gerdûn ilticâ eyler (T2/6)

[Padişahın alnında parlayan saadet ışığına güneşin iltifatlı bakışı (dahi) sığınır.]

“İltifât (lütuf) ile ilticâ (sığınma) arasında oluşan estetik sistem, halk ve hükümdar arasındaki hiyerarşiye işaret eder. Bu sebeple *nigâh-ı iltifât* olarak ifade edilen kavram, hâmilik geleneği hasebiyle padişahı; ilticâ ise halkın korunma ihtiyacını karşılamaktadır.

Şiirin genelinde Sultan Selim'in cömertliği ve iyiliğinin yeryüzü ve gökyüzünde birçok mucizevî olayların gerçekleşmesine sebep olduğu söz konusudur. Muharrem ayının başlamasına

¹ 1-12 arası beyitler *Ekler* bölümüne eklenmiştir.

vesile olan yeni yılda, birçok duanın kabul olacağı, dileklerin gerçekleşeceği inancı hâkimdir. Aynı zamanda duanın kalpten samimi yapıları makbuldür:

Hulûs üzre füzûn-ı 'ömrünün da'vâtı dil-hâhum

Du'â-yı bî-riyâyî müstecâb elbet Hudâ eyler (T2/11)

[Ömrünün uzun olmasını samimiyetle ve gönülden istiyorum. Gösterişsiz dua, elbette Allah tarafından kabul edilir.]

Osmanlı Devleti'nin son dönemde çok toprak kaybetmesi halkı çaresizliğe ve umutsuzluğa sürüklemiştir. Muharrem ayı halk için “umut ayı” da denilebilir. (Topal, 2007, s.89). Muharrem sözlükte “haram kılınan, yasaklanan; kutsal olunan saygı duyulan” (Yaşaroğlu,2020,s.4-5) anlamına gelmektedir. Hz. Eyyûb'un hastalıklardan kurtuluşu, Hz. Yunus'un balığın karnından çıkışı, Hz. İsa'nın doğuşu ve göğe yükseltilmesi; ilk yağmur, Hz. İbrahim'in ateşe atılışı vd. mucizevî olayların bu ayda gerçekleşmesi toplumlar tarafından önemsenmiş ve kudsî olarak görülmüştür. Tüm bu mucizelerden sonra halk III. Selim'i kurtarıcı güç olarak görmektedir. Güneş, Osmanlı Devleti'ni ve toplumu refaha ulaştıracak, toplumun beklentisini gerçekleştirecek kişi olan III. Selim'i sembolize eder.

Aynı zamanda şiirin 12. beyitinde Enderunlu Yaver yeni yıl için Hicrî 1212 (M. 1797) tarihini düşmüştür ve *hilâl-i sâl-i nev* tamlaması ile kendisi için de yeni yılda yükselişe geçiş şuarının hilâli olma umudunu padişaha arz etmiştir:

Düşürdüm Yâverâ sâl-i cedîde bir güzel târîh

Hilâl-i sâl-i nev el kaldurup şâha du'â eyler (H.1212/M.1797) (T2/12)

[Ey Yâver! Yeni yıla güzel bir tarih düşürdüm: Yeni yılın hilali, el kaldırıp padişaha dua eder.]

Tarih düşürme metinlerinde şairler hangi konu hakkında tarih yazacaklarsa genellikle son iki beyitte okuyucuya ipucu verirler. Yaver Bey'de şiirinin son beyitinde yeni yıl için güzel bir tarih düşüğünü kısa bir fahiye ile belirtmiştir. Bu tür metinlerin tarzı tasvir ve tebriknamedir. Padişahlara takdim edilmek üzere yazıldığı için beyitler methiye ile başlar niyazname ile sona erer.

Şeyh Gâlib Divanı'nda 6, 17 ve 21. Manzumelerde Sâliye Örnekleri

Şeyh Gâlib (ö. 1799), III. Selim'in yeni yılını tebrik için yazdığı tarih kıtaları ve kasidesinde yeni yılın gelişini tahkiyeli bir üslupla anlatmıştır. Kasidelerin methiye bölümünde bu anlatım tarzı değişmekte övgüyle beraber yer yer dua edildiği görülmektedir. Şairin *Divanı*'nda yer alan 6, 17 ve 21. manzumelerde Sultan Selim Han'a övgüler yapıp dua edilmesiyle birlikte yeni yıl tebrikine yönelik beyitlere de yer verilmiştir.

Divan'da 6. tarih kasidesine *Tebrik-i Sâl-i Cedîd İçin Söylenen Târîh-i Zibâdur* adlı başlık atılmıştır.

18 beyitten oluşan bu kaside III.Selim'in yılbaşını tebrik etmek için yazılmıştır. Kasidenin nesib bölümünde (1-10beyit)² şair, tahkiye ve tasvir tarzını kullanarak haleti ruhiyesini

² 1-10 arası beyitler *Ekler* bölümüne eklenmiştir.

yansıtmıştır. Rindane konuların ağır bastığı bu beyitlerde şair neşeli ve sevinçli hallerinin devam etmesini dilemekte, kederli günlerin sona erip yerini saf, berrak ve ferah bir dünyaya bırakmasını istemektedir. Şair isteklerinden sonra 10. beyitte girizgâh bölümüne geçerek Sultan Selim'e övgülerde bulunmaya başlar. III.Selim padişah olduktan sonra devletin içinde bulunduğu durumlara çare bulmak üzere Nizâm-ı Cedîd ordusunu kurmuştur. Şeyh Gâlib dolaylı yoldan mevcut düzende yapılan yeniliklere şiir genelinde *nizâm, tertîb, kavânîn* kavramlarını kullanarak çağrışımında bulunmuştur:

Bahş-ı nizâm-ı âlem eden Han Selîmdir

Tevfika mazhar oldu o şâh-ı felek-gulâm (TK6/10)

[Âleme düzen getiren Selim Handır. Feleklerin hâkimi padişah ilâhi yardıma layık oldu.]

III. Selim'den *şâh-ı felek-gulâm* kavramları ile feleğin başına geçen hükümdar olarak söz edilir. Bu beyitte dönemin siyasal ve sosyal yapısına dolaylı yoldan bir eleştiri söz konusudur. Felek; semâ ve gökyüzü anlamına gelmektedir. Gökyüzü sonsuzluğu içerir ve özgürlüğün sembolüdür. Fakat şair burada bir tezatlık oluşturmuş gökyüzünü *esir ve köle* olarak nitelmiştir. Dönemdeki siyasal ve sosyal olaylar dikkate alınca Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması ile ilk toprak kayıplarıyla başlanan siyasi çöküntüler devletin durumunu giderek zorlaştırmıştır. Bu durum ile toplumun ve devletin bütün tabakalarında çözümler başlayıp felakete yol açmıştır. Felek; Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda yaşadığı felaketler sebebi ile kötü talihi sembolize eder. Bu sebeple şair bu kötü talihi iyiye çevirecek kişinin- III. Selim'in- tahta geçmesi ile bozulan sistemi devlet yönetimine yeni yapılandırmalar getirerek düzeltereğini düşünmekte dolayısıyla padişahı *şâh-ı felek-gulâm* sıfatı ile nitelendirir. Bu sayede şair III. Selim'in yönetime yeni düzenlemeler getirmesiyle dünyanın padişahı olabileceği fikrini güçlendirir. Şairin heyecanı ve umudu diğer beyitlerde de yeni yılın gelişi üzerinden devam eder:

Ez-cümle sâl-i nev ki sa'âdetle geldi bak

Târîhidir nîzâm-ı kavânîn-i lafzı tam (TK 6/12)

[Kısacası yeni yıl mutlulukla geldi bak (bu) söz kanununun düzenlenmesinin tam tarihidir.]

Şairin sevincini yeni yılın gelişine bağlamak mümkündür. Fakat bu anlam dışında metnin alt anlam tabakaları incelendiğinde bu mutluluk Nizâm-ı Cedîd ordusunun kuruluşuna, sistemde getirilen yeni düzenlemelere bağlanılabilir. "Sâl-i nev ki sa'âdetle geldi" nidâsındaki coşku yeni yılın gelişinden ziyade padişahın tahta çıkışı üzerinedir. Kaside nazım şekli ile yazılmış tarih metninin 12. beyiti sâliye türüne giriş örneğidir. Beyitte şair kendisine artık yılbaşı tebriki için söze geçmenin vakti geldiğini hatırlatır. Aynı zamanda yeni yılın mutlulukla geldiğini cümle âleme bildiren şair, kanunların düzenlenmelerinin de tam vakti olduğunu ifade eder. Beyitin 2. mısraı; şairin gözüyle Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatından yansıyan bir kesittir. Beyitten yola çıkılarak kanun düzenlemelerinin yeni senenin başında yapıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Şeyh Gâlib'in yeni yılı tebrik amacıyla yazdığı bu kasidesinin alt metninde; devlet kanunlarına yeni düzenleme getiren Sultan Selim'in devlet yönetiminde olgunluğa erişmiş, düzenli her zaman başarılı, âdil biri olduğu anlayışı bulunmaktadır:

Sâhib-kırân denir o hidiv-i müeyyede

Kim ede Mehdî-veş kadem-i adlile kıyâm (TK6/17)

[O iyi davranan hoş görülü güçlü devlet adamına her zaman üstünlük kazanan hükümdar denir. Ki Mehdi gibi adalete ayak basmasıyla yakta duran kişi olsun.]

Şaire göre, Sultan Selim kanun düzenlemesinde devlet yönetimi için seçilmiş güzide bir padişahdır. Onun almış olduğu kararlar ihtişamıyla öne çıkmaktadır. Beyitlerin devamında şiirin anlatım tarzı methiyeye dönüşür:

Tertîb-i emr-i devlete masrûf himmeti

Hâkka budur mukaddem-i esbâb-ı ihtişâm (TK6/15)

[Doğrusu; devlet işlerinin düzenlenmesinde (Sultan'ın)harcadığı yoğun çaba, bu göz alıcı öncülüklerin oluşma nedenleridir.]

Şair bu kısımda padişahı adaleti, adil yöneticiliği, devlet yönetimindeki yeni düzenlemeler konusunda övmektedir. Aşağıdaki beyitte *Bu zamana kadar padişahlar nasıl şöhet oldular?* sorusu ile padişah olmanın sorumluluklarının olduğu, gayret ve çaba gösterilmeden ilerlenemeyeceği ana fikri verilmiştir. Şeyh Gâlib manzumenin 15 ve16. beyitinde devlet işlerinin nizâma girmesi için padişahın bu uğurda lütuflarını, yardımlarını esirgemediği bu sayede ihtişam kazandığını dile getirmiştir. Padişahların bu denli şöhet sahibi olmasının ve adlarını tarihe yazdırmalarının sebebini cömert, yardımsever ve gayretli oluşlarına bağlamıştır:

Dest-i cihânda sebt-i tevârihidir bütûn

Şâhân- pür-himem ne ile oldular be-nâm (TK6/16)

[Gayretli padişahların nasıl şöhet oldukları, dünya tarihinin tümünde kayıtlıdır.]

Son iki beyitte Şeyh Gâlib, padişaha dua ederek şiirini sonlandırmıştır. Yeni yıl tebrik şiirlerinde padişahın ömrü boyunca saadetli ve mutlu olması dlenir:

Olsun hemîşe baht ü sa'âdetle hem-rikâb

Eslâf-ı kâmkârına Gâlib budur duâm (TK6/18)

[Daima talih ve mutlulukla yoldaş olsun muradına ermiş geçmişlerin duam budur.]

17 numaralı tarih kıt'asına "*Berây-ı Tebrîk-i Sâl-i Cedîd Söylenen Târîh-i Zibâdur*" başlığı atılmıştır. 15 beyitten oluşan manzume kıt'a-ı kebir nazım şekliyle yazılmıştır. 1-12. beyite³ kadar şair, Sultan Selim'in tahta çıkışıyla Mevlana'nın ruhunun şâd olduğu, Sultan Süleyman'dan sonra gelişle onun yönetim biçimini tekrar canlandıracağı hatta ondan daha fazlasını yapacağını belli olduğu, bu yolda Allah'ın varisi olup ülkenin padişahı ve Osmanlıyı yeniden ayağa kaldıracak güce sahip olduğu şeklinde III. Selim'e övgülerde bulunmuştur. Şair, beyitlerde en çok Sultan Selim'in adaletli vasfı üzerinde durmuş ve onun bu özelliğini ve yönetim tarzını Sultan Süleyman'ı örnek aldığına dayandırmıştır.

18. yüzyıl, tarih kayıtlarında Osmanlı Devleti duraklama dönemi olarak geçer. Hızlı toprak kayıpları ve aşırı artan borçlar üzerine iç savaşların da başlaması, yönetimi ciddi şekilde sarsmış ve halkın huzuru kalmamıştır. Şairler toplumu yansıtan ayna gibidir. Bu süreçten bunalan insanlar kendilerini motive etmek için tekke ve dergâhlarda huzur arayışına girerler. Dergâh şeyhlerinden

³ 1-12 arası beyitler *Ekler* bölümünde verilmiştir.

dua bekleyip, evliyâdan himmet isteyerek bu süreci atlatmaya çalışırlar. Şeyh Galîb, bu durumu; III. Selim'in Allah'ın yardımcısı olduğu ve Allah'ın ona yardım ettiği, bolluk ve ihsanının esirgemediği kulu ve devletin kurtarıcısı olduğu şeklinde ifade eder. Evliyânın himmeti aynı zamanda III. Selim üzerinedir:

Himmet-i evliyâ olup zâhir

Feyz-i Tevfîk âşikâr oldu (Trkb.17/9)

[Evliyânın yardımı görünüp, Allah'ın yardımı apaçık belli oldu.]

Manzume 13. beyite kadar methiye ile devam eder ve daha sonra dua bölümü başlar. Kıt'anın son 2 beyitinde sâliye türüne örnek verilmiştir. “Yeni yıl tebriki” için Galîb sene tarihi yazmayı kendisine vazife edinmiş, yeni yıl tarihini hesap ettikten sonra dua ederek padişahın yılbaşını tebrik etmiştir:

Övgü ve dua bölümünden sonra yılbaşı tebriki için yazılan beyit şu şekildedir;

Sâl-i tebrîkin eyledikde hisâb

Böyle bir nutku âbdâr oldu

Dâldır baht-ı devlete Gâlib

Sene târîhi bahtîyâr oldu (Trkb.17/14-15)

[Yeni yıl tebriki için bir yazı yazmayı düşününce böyle bir söz ortaya çıktı. Galîb devletin bahtına işaretler. Sene tarihi kutlu oldu.]

21.tarih kıt'asına “**Berây- ı Tebrîk-i Sâl-i Cedîd Rikâb-ı Kamer-Tâb-ı Husrevâniye Takdîm Olunan Târihlerdir**” başlığı atılmıştır.

9 beyitten oluşan bu tarih kıt'ası; Sultan Selim'in yılbaşını tebrik etmek için yazılmıştır. Diğer tebrik şiirlerinden farkı, Sebki Hindî üslûbu özelliklerinin bu şiirde daha belirgin olmasıdır. III. Selim, dolaylı yoldan imgeler kullanarak methedilmiş, zaman mefhumu üzerinden yeni yılın gelişini ifade eden kavramlar kullanılarak konuya giriş yapılmıştır.

Mübârek bâd nev-sâl-i ferâh-bahş-ı hümâyûn kim

Erişdi âleme hem-çün nesîmi hâdî-i nusret (K21/1)

[Mübârek olsun! Kutlu ferahlatıcı yeni yıl ki doğru yolu gösteren Allah'ın yardımı ile sabah esintisi gibi âleme erişti.]

Sultan Selim'in cihan padişahı olmasının Muharrem ayına denk gelişi Osmanlı toplumu için umut kapısını açmıştır. Hem uğurlu ayın gelişi hem de Sultan Selim'in yönetime ve askeri sisteme yeni düzenlemeler getirmesi Osmanlı Devleti'nin tekrar güçleneceği düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Beyit sonlarında tekrarlanan “nusret” kelimesi *yardımcı olan, yardım eden, Allah'ın yardımcısı* anlamına gelmektedir. Beyitleri bir bütün haline getiren şiirin mihenk taşı olarak kabul edeceğimiz bu kelime hem Muharrem ayına işaret eder hem de padişahı niteler. Şiir boyunca leff ü neşir, tenasüp ve tezat sanatını kullanan Şeyh Gâlib şiirin anlam katmanlarını zenginleştirmiştir. Şeyh Gâlib'in yazdığı bu kıt'a-ı kebire methiye tarzındadır. Şiirin geneline bakıldığı zaman Sultan Selim'in devlet ve askeri sistemi iyileştirmek için yaptığı düzenlemeler Osmanlı Devleti ve halk için kurtarıcı güç olarak görülmektedir. Şair bu durumu Muharrem ayının mübârek, bereketli ve uğurlu oluşu üzerinden değerlendirmiş bu kutluluğu Sultan Selim'e

atfetmiştir. Muhtevanın bu şekilde işlenişi anlatım tarzını da çeşitlendirmiş anlatım tarzını tebriknameye dönüştürmüştür.

Beyitleri gerçek anlamı içeren ilk tabaka üzerinden değerlendirecek olursak; şiir boyunca tekrar eden “nusret” kelimesinin yeni yıl ile gelen “Muharrem ayı”nı ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu düşünceye sebep olan unsurlar ise Muharrem ayında çok fazla mucizelerin gerçekleşmiş olması ve nusret kelimesinin “yardım, yardımcı olma” anlamına karşılık gelmesidir. Aynı zamanda “*hâdî*” kavramı da doğru yolu bulmak, yol göstermek ve rehberlik etmek anlamındaki *hüdâ* (*hedy*, *hidâyet*) kökünden türemiş bir sıfat olup “yol gösteren, hayır ve mutluluk veren bir hedefe rehberlik eden” mânasına gelir. (Topaloğlu, 1997, s.9).

Manzumenin redifi olan “nusret” kavramı ile şair, muharrem ayının başlangıcı kabul edilen yeni yılın mübarek ve kutlu olduğu üzerine betimleme yapar. Şair beyitin ilk mısraında “Mübârek bâd!” (Kutlu olsun) nidası ile sevincini göstermiş ve diğer beyit söylemlerinde de bu mutluluk devam etmiştir. İlk beyitte yeni yıl coşkusu ve yeni yılın kudsîyetini “*nev-sâl-i ferâh-bahş-ı hümâyûn*” tamlaması ile ifade eden Şeyh Gâlib yeni yılın yüreklere ferahlık veren bir özelliği olduğunu da vurgulamıştır.

Beyiti ikinci anlam tabakası üzerinden inceleyecek olursak; şair yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal sıkıntılarında olsa gerek yüreklere ferahlatıcı, gönülleri sevindirecek bir haber beklemektedir. Şair ilk beyitte yeni yılı, *kutlu ve ferahlık veren rüzgâr* şeklinde belirtmiş olmakla birlikte ikinci mısra da geçen “nesîmi” kelimesi ile leff ü neşr sanatı yaparak iki mısra anlam olarak birbirine bağlamıştır. “Nesîmi”nin anlamı *sabah esintisi* demektir. Mısra da *nesîmi hâdî-i nusret* tamlaması ile kullanıldığından dolayı sıradan bir sabah rüzgârı değil *doğru yolu gösteren insanlara yardımcı olan sabah rüzgârı* niteliğiyle özdeşleşir. İlk mısra da geçen *nev-sâl-i ferâh-bahş-ı hümâyûn*’u (kutlu ve ferahlatıcı yeni yıl) da anlam olarak *hâdî-i nusret nesîmi* ‘ye (Allah’ın yardım rüzgârı) bağlayabilir iki mısra arasında tenasüp ilişkisi kurulabilir.

Allah’ın *Hâdî* sıfatı üzerine hidayete erdirdiği, yardım vazifesini yüklediği kişi III. Selim olarak belirtilmiştir. Bu düşünce mısra sonunda tekrar eden “*nusret*” kelimesi ile ispatlanabilir. “Nesîmi hâdî-i nusret” (sabah esintileri doğru yolu gösterici) vazifesini yüklenen kişinin Sultan Selim olduğu anlaşılabilir. Âleme ferahlık verecek sabah rüzgârı gibi doğru yola götürüp yeni yılda uğur getirecek kişi de Sultan Selim’dir:

Çekip menşûr-i çarhın kilik-i kudret gurresin tuğra

Verildi dest-i ikbâle hat-âzâdi-i nusret (K21/2)

[Devrin padişahı fermanına tuğrasının hilâlini çekip, padişahın yardımıyla özgürlük fermanı talihin eline verildi.]

III. Selim’in fermanının üzerine attığı tuğranın üzerindeki hilâl, mutluluğu ve özgürlüğü sembolize eder. Ardından gelen beyitler ise bu mutluluğun sebebini açıklayıcı niteliktedir. Nizam-i Cedîd ordusunu kurarak askeriye yeni düzenlemeler getiren Sultan Selim Allah’ın yardımı ile amaçlarını gerçekleştirmiş, beklentileri karşılamıştır. “Nusret” ifadesi Sultan Selim’in devlet yönetimini tekrar güçlendirmek için yapmış olduğu stratejilerin habercisidir. Allah’ın Osmanlı Devleti’ne gönderdiği yardımcısı kabul edilen III. Selim Muharrem ayı gibi yeryüzüne ışık saçmış, isteklerin gerçekleşmesi için halkın umudu olmuştur. Bu beyitlerde III. Selim’in yenilikçi hareketleri Muharrem ayının mucizevi yönüyle eş değer tutulabilir:

Nizâm-ı nevle bu tertîbi tahsîn eyleyip gûyâ

Getirdi menzil-i maksûda tođrı hâdî-i nusret (K 21/5)

[Yeni düzenlemeyle bu tertibi beğenip âdeta Allah'ın yardımını ile varılmak istenen konuma getirdi.]

Felek memlû idi zevk ü sefâdan gerçi kim ammâ

Dahı meçhûl iken sırr-ı surûr-ı şâdî-i nusret (K 21/6)

[Yardım mutluluğunun sırrı gizli iken bile dünya zevk ve eğlenceden dopdolu idi.]

Netayîcten zuhûr etmiş mukaddem bir hâberdir bu

Değildir bu meserret mahz-ı resm ü adî-i nusret (K 21/7)

[Bu sıradan, basit olmayan ilahi yardım olmayıp gerçekleşmesinden önce ortaya çıkmış sevinçli bir haberdir.]

Şeyh Gâlib Sultan Selim'in yeni yılını manzumenin 8 ve 9. beyitinde tebrik etmiştir. Bu beyitlerde Muharrem ayının başlangıcı görsel imgelerle ifade edilir. Muharrem ayının başlangıcı yardım vadisinde dolunayın birden bire ortaya çıkıp etrafı aydınlatmasıyla başlar. Muharrem ayı gibi mutluluğu ve huzuru getirecek kişi Sultan Selim'dir. Onun devletin başına geçip padişahlık kürkünü giymesiyle birdenbire ortam aydınlanır. Devletin gücü Muharrem ayının hürmetine dünyayı aydınlatici ilahi bir güçtür:

Göründü nâgehân çeşm-i cihâna ferr- i devletle

Muharrem nâmına bir mâhtâb-ı vâdî-i nusret (K21/8)

[Devletin gücü, Muharrem ayının hürmetine gece içinde dünyayı aydınlatan bir ilahi yardım ışıltısı olarak görüldü.]

Süâl etdikde Gâlib mısra-ı târîhin ol mehden

Dedi sâl-i nevi Sultân Selîme bâdî-i nusret (K21/9)

[Gâlib o aydan mısraın tarihini sorduğunda de ki: yeni yıl Sultan Selim'e (ilahi) yardım rüzgârıdır.]

Yeni yıl kutludur, insanın içini ferahlatan kutsal bir havası vardır ki mucizelere eriştireceği düşüncesiyle bu gün hayırların başlangıcı kabul edilir. İnsanlar yeni yıl ile birlikte dertlerinin biteceğini daha güzel ve refah günlere erişeceği umudunu taşımaktadır. Yeni yılın yeni umutları getireceği düşüncesiyle birlikte Muharrem ayının başlangıç tarihi de olması bu umutları daha da büyütüp güçlendirmiştir. Bu şiiirde Muharrem ayının getirdiği, toplum için uğur sayılan ilâhî güç Sultan Selim Han'dır. Şaire göre 18. yüzyıl padişahı devletin zor dönemlerinde Allah tarafından cihâna gönderilmiş kurtarıcı bir güçtür. Muharrem ayında mucizevi olayların olduğunu bilen ve bu ayın insan için hayırlı olduğunun düşünen şair, Sultan Selim'in yaptığı askeri ve siyasi yeniliklerin fayda sağlayacağını düşünmüş onu Allah'ın yardımcısı olarak görmüş ve "nusret" ifadesi ile bu düşüncesini desteklemiştir.

Nedim Divanı'nda 6-10-36. Tarih Kıt'alarında Sâliye Örnekleri

Nedîm (ö.1730) Divanı'nda sâliye türünde yazılmış 3 tarih kıt'ası bulunmaktadır. Beş beyitlik "*Târîh-i Sâl-i Ferruh-fâl Der-Zımn-ı İktibâs-ı Âyet-i Kerîme-i Fethün Karîb*" adlı

manzumede *Saff Sûresi*⁴ 13. ayete iktibas yapılmıştır. Otuz bir beyitten oluşan *Târîh-i Sâl-ı Cedîd* ve on beş beyitten oluşan *Târîh-i Berâ-yı Sâl-ı Cedîd* başlıklı *manzumeler* III. Ahmed'in yeni yılını tebrik etmek için yazılmıştır. Bu şiirler aynı zamanda şairin yeni yıldan beklentilerini de içermektedir.

6. tarih kıt'ası "*Târîh-i Sâl-ı Cedîd*" başlığıyla kaleme alınmıştır.

Bu manzume kıta-i kebire nazım şekli ile yazılmıştır. Şair, 1-20. beyite kadar Sultan III. Ahmet'e övgülerde bulunmuştur. Sâliye türüne örnek olan beyitler ise 20-31. beyit aralığındadır. Şair 20. beyitte yeni yıla tarih düşmüş diğer beyitlerde ise herkesin öyle bir tarihi nadir yazacağını ifade etmiş fakat beyitin devamındaki mısradaki padişah için ne kadar güzel söz söylerse söylesin onu anlatmakta yetersiz olacağını bildirerek alçak gönüllü davranmıştır:

Hakkâ ki zihî beyt-i girân-kadr-i cihân-gîr

Bin beyt ile mümkün olamaz vasfını etmek (T6/23)

[Doğrusu dünya hâkimi padişahın değerini ifade eden güzel bir beyit. Binlerce beyitle de övsek yine de onu vasf etmek mümkün olmaz.]

Evsâfını dil her ne kadar eylese şâyân

Medhinde kalem her ne kadar söylese gerçek (T6/24)

[Vasfını anlatmak için dil ne söylese layık medhinde de kalem ne söylese gerçektir.]

Genel itibariyle 31 beyitten oluşan bu manzume methiye tarzı ile kaleme alınmıştır. Yeni yılın gelişinden söz edilen beyitlerde ise şairin şairlik yeteneğini ön plana çıkaran kavramlar kullanılmıştır. Fahriye üslubu ağırlıkta olsa da çeşitli teşbihler ile tasviri anlatım tarzı da söz konusudur.

Nedîm her iki tarzı da kullanırken şairlik gücünün basite alınamayacağını belirtmek amacıyla edebî sanatları ustalıkla şiirlerinde kullanmış belagat konusundaki yeteneğini de bu şekilde göstermiştir. Teşbihlerinde tarihte ünüyle adından söz edilen güçlü kişiliklere telmihte bulunup onları alaycı bir dille yermiş aynı zamanda memduhunu överek bu kişiliklerle mukayese de bulunmuştur.⁵ Kendisini övdüğü beyitlerde ise şairlik gücünü ispatlamak amacıyla ona denk rakîbin olamayacağını ve yeni yıl için kullandığı kelimelerin ne kadar değerli olduğunu belirtmek adına "*O kalemin şahı bir şah beyit otağı buldu; sedefin içinde bulunan nadir inciye benzer*" ifadeleriyle diyerek yeni yıl için düştüğü tarih beyitini övmüştür:

Buldu o şehin hâmesi bir beyt-i hümayûn

Bir dürre müşâbih ki sadeftin içre ola tek (T6/21)

[O kalemin şahı bir inciye benzeyen bir şah beyit buldu ki (o beyit) sedefin içindeki tek incidir.]

20- 21. beyit şairin yeni yıl için tarih düştüğü sâliye türüyle ilgili olan bölümdür. Bu bölümde şair fahriye tarzı ile tarih düşmedeki maharetini göstermiş ve yeni bir sene için tarih

⁴ Saff 61/13. "Ve uhrâ tuhibbûnehâ, nasrun minallâhi ve fethun karîb(karîbun), vebesşirilmü'minîn"(Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih. Mü'minlere müjdele!)

⁵İlgili beyitler *Ekler* bölümünde verilmiştir.

düşürmenin de zor olduğunu belirterek rakiplerine meydan okumuştur. “Şairler yeni yıla tek tek tarih ararken;(ben) yeni yıl için 1140 tarihini düştüm” diyerek onun için yeni bir seneye tarih yazmanın çok da zor olmadığını göstermiştir:

Kim oldu hezâr u sad u çil sâl-i cihân çün

Şâ'irler ararken ona târîh yek-â-yek (T6/20)

[Şairlerin her biri yılbaşına tarih düşürmek için aranıp dururken dünya yılı (benim söyleyişimle) 1140/1727 oldu.]

Şairin yeni yıl için düştüğü tarih mısraı Sultan III. Ahmed'in padişah olduğu dönemi kapsamaktadır. “Sâl-i cihân” ifadesi yeni senenin tarihine işaret ederken aynı zamanda Sultan III. Ahmed'in tahtta oluşu (Sultan yılı) ile dünya kaderinin değişebileceği hususuna da dikkat çekmektedir. Şiirin son iki beyitinde anlatım tarzı nasihata dönüşmüş ve en son beyitte padişahın yılbaşı tebrik edilmiştir. Yeni yıl başlangıç tarihine H. 1140/M.1727 sayısı tarih düşülmüştür.

Şair yeni yıl için düştüğü tarih beyitinin yüksek sesle okunup gökyüzünü inletmesini istemektedir. Çünkü Nedîm yazdığı bu beyit ile rakiplerine meydan okuyacak ve onları imrendirecektir:

İşte budur ol beyt ki âvâz-ı bülendin

Ey gurre sipihr üzre işit sen de kulak çek (T6/30)

[İşte budur yüksek sesle okunulacak o beyit. Ey aydınlık gökyüzü üzerinde! İşit (bu beyiti) sen de kulak çek.]

Târîhi çıkup Ahmed-i Sâlis kaleminden

Hân Ahmede bu sâl-ı cedîd oldu mübârek [1143-3:1140] (T6/31)

[Senin kaleminden Ahmed-i Sâlis çıkıp Han Ahmed'e bu yeni yıl tarihi mübârek oldu.]

Nedîm'in yazmış olduğu bu tarih kıt'asının türü sâliye olsa da methiye ve fahriye tarzı anlatım daha ağır basmış şair yeni yıl tarihi yazmadaki becerisini ispat etmeye çalışmıştır. Diğer şiiirlerde de olduğu gibi yeni yıl tebrik şiiirlerindeki amaç padişahı övmek, ülkenin refahı ve huzuru için ona motivasyon verebilmektir. Bu tür şiiirler ile şairler, konuya tarih düşmeden önceki beyitlerinde isteklerini dile getirmek için kendilerine fırsat oluştururlar. Bu sayede hem arzlarını dile getirirler hem de padişahı tebrik ederler.

10.tarih kıt'asına “*Târîh-i Berâ-yı Sâl-i Cedîd*” başlığı atılmıştır.

On beş beyitten oluşan bu tarih kıt'ası doğrudan Sultan Ahmed'in yeni yılını kutlamak için kaleme alınmıştır.1-5, 8-12. beyitler arası methiye tarzında yazılmış beyitlerde Sultan Ahmed'e övgüde bulunulmuştur⁶. 13,14 ve 15. beyit sâliye türüne örnektir; tebrik üslubu ile kaleme alınmıştır:

Husûsâ tab'-ı pâki mısra'-ı târîh bulmakda

Eder dem-beste şâ'ir kulların şerm ü hacâletle (T10/6)

⁶İlgili beyitler *Ekler* bölümünde verilmiştir.

[(Nedîm'in) temiz yaratılışı, özellikle tarih düşürmekte (diğer) şair kullarını mahcup bırakıp utandırarak dillerini bağlar, susturur.]

Nedîm'in yeni yıl tebriki için yazdığı şiirlerde fahiye tarzı ön plana çıkmaktadır. Ona göre iyi bir tebrik manzumesi yazabilmek her şairin harcı değildir. Yukarıdaki beyitte Nedîm, saf şair yaratılışıyla yeni yıl tarihi için mısralar bulduğunu dile getirirken o diğer şairlerin durumunu "şerm ü hâcalet"(utanç/mahcubiyet) atıflarıyla tasvir etmiştir. Bu beyitte şairin şiir poetikasına dair düşünceleri bulunmaktadır. Nedîm'e göre şairlik yeteneği Allah vergisidir; şairin aynası pâk ve her zaman parlak olmalıdır. Yeni yıl tebriki için yazılan beyitler şaire göre özel tutulmalı altın kalemle yazılmalıdır:

N'ola altun ile yazılsa nazmı sikke-i zer-veş

Ki şî'r ikliminin de şehriyâridir fesâhatle (T10/8)

[(Nedîm'in) şiiri altın para gibi altın ile yazılsa uygun olur; zira fasih söyleyişleriyle o ile şiir ülkesinin padişahıdır.]

Yeni yıl ile sevinçli ve yepyeni bir dönem başlamakta; ümitler yeşermektedir. Şairin de yeni yılın gelmesi vesilesiyle ümitleri ve beklentileri vardır. Yeni yıl için söylenmiş sözler, düşürülmüş tarihler özenle seçilmeli ve nazımdaki yeri de ayrı olmalıdır. Nedîm yeni yılın gelişine dair yazmış olduğu beyitlerin altın para gibi değerli olduğunu ve şairler arasında en seçkini hatta şairlerin şahı olduğunu belirtmektedir. Şair, padişahı tebrik etmek için yazdığı bu manzumenin altın varaklara yazılarak sunulmasını istemektedir. Şair hususi isteklerini tamamladıktan sonra hükümdara tebrik mesajını iletme faslına geçer. Bu geçiş dua edilerek yapılır ardından yılbaşı tebrik beyiti yazılır:

Yeni sâli edüp mes'ûd sana Hazret-i Feyyâz

Dahı sad sâle de erişdire zevk u meserretle (T10/13)

[Yüce yaratıcı sana yeni yılı uğurlu kılıp seni zevk ve sevinçle yüz yıla ulaştırırsın.]

Cedîd oldukda iclâl u şerefle sâl-i hurrem-fâl

Ana şâyeste bir târîh ararken hâme dikkatle (T10/14)

[Kut, parlaklık ve şerefle yeni yıl geldiğinde, şairin kalemi o göz alıcılığa uygun tarih ararken]

Şiirin 13,14 ve 15. beyiti padişahın yeni yılını tebrik etmek için yazılmış sâliye türüne örnek beyitlerdir. Bu türe giriş yapılırken önce padişah için dua edilir ardından şairin isteği varsa dile getirilir en son beyitte ise yeni yıla tarih düşülerek tebrik edilir:

Nedîmâ bende tebrîk eyleyüp onu dedi târîh

Mübârek ola Sultân Ahmede bu yıl sa'âdetle [1141] (T10/15)

[Ey Nedîm ben de padişahı tebrik edip "Sultan Ahmed'e bu yıl mutlulukla mübarek olsun!" tarihini dedim.]

36. tarih kıt'ası "*Târîh-i Sâl-i Ferruh-fâl Der-Zımn-ı İktibâs-ı Âyet-i Kerîme-i Fethün Karîb*" başlıklı kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır ve 5 beyitten oluşmaktadır. 1-3. beyitler methiye tarzında yazılmış övgü içeriklidir.4 ve 5. beyitler ise sâliye türü ile ilgili olan asıl beyitlerdir.

Şair şiirinin başlığında; *Fethun Karib* ayetini⁷ iktibas ederek ayetin mealine binaen yeni yıl şiirinin de talihli ve uğurlu olacağını *Târîh-i Sâl-i Ferruh-fâl* başlığı ile bildirmiştir:

“*Fethun karib*” ibaresi *Saf Suresi*’nin 13. ayetinde geçmektedir ve *yakın bir zafer* anlamına gelmektedir. Şair bu ayete iktibasta bulunmuş ve yeni senenin talihli olacağına, zafer kapısı açacağına *sâl-i ferruh-fâl* kavramını kullanarak çağrışımında bulunmuştur. Ayette geçen “*fethun karib*” ayet ibâresi şiirin başlığında belirtilen “*ferruh-fal*”(talihli, uğurlu, bahtı açık) ifadesi ile tenasüp açısından birbirini tamamlamıştır.

Avn-ı Hakla sâl-i âtîde olur nice fütüh

Oldu zâhir bendene zîrâ ki bir sırr-ı garîb (T36/4)

[Allah’ın yardımıyla gelecek yılda (inşâallâh) çok zafer olur. Zîra bu garip sır benim içime doğdu.]

Yukarıdaki beyitte; şair gelecek senenin Allah’ın yardımı ile zafer yılı olacağını kendisine bu garip sırrın zuhur ettiğini kıta-ı kebire’nin dördüncü beyitinde bildirmiştir:

Hâme-i mu’ciz-rakamla eyledim bir bir hesâb

Geldi bin yüz kırk lafz-ı nasr ile fethün karîb [1140] (T36/5)

[Mucizeler yazan kalemimle bir bir hesap eyledim. İlahi yardım (nasr) ve “*Fethün karib*”(zafer yakın) lafızları 1140 sayısını (tarihini) verdi.]

Beşinci beyitte ise; kaleminin mucizesiyle Allah’ın *fethün karîb* ve *nasr* lafzındaki harflerin rakamlarını ebced hesabı yöntemiyle tek tek hesaplayarak yeni yıl için bin yüz kırk tarihini düşmüştür. Şiirinin başında da iktibas sanatını kullanacağını ifade eden şair, Saff sûresinde geçen “*fethün karîb*” ayetinin mealini “*sâl-i âtî*”, “*fütüh*” kelimeleri ile bağdaştırmış, kelimeler ve ayet arasında tenasüp bakımından ilişki kurmuştur.

Şair yeni senenin uğur getireceğine, talihli bir yıl olacağına inanmak istemektedir. Bu düşüncesini de ayeti kerimede geçen “*fetih yakındır*” iktibasını kullanarak güçlendirmiştir.

Nedîm’in yeni yıl tebriki için yazmış olduğu şiirler değerlendirilecek olunursa; tarih metinleri kıta-i kebire nazım şekli ile *methiye* tarzında başlayıp sonu *tebrikname* ile bitecek şekilde kaleme alınmıştır. Padişahın yeni yılını tebrik amaçlı yazılan beyitler *tebrikname* tarzındadır. Bu beyitlerde yeni yıla tarih düşülmüştür.

Nedîm Klasik edebiyata yenilik getiren şairlerden biridir. Kendisine münhasır üslubu ile şiirlerinde yeni yılın gelişini renkli ve taze mazmunlarla süsleyip kutlamıştır. “*Sâliye*” konusunda yazdığı manzumelerinde Muharrem ayına ve mucizeviliğine değinmemiş daha çok yeni yıl coşkusunu şiir yazma becerisi üzerinden dile getirmiştir. 18. yüzyılın şaşalı döneminde yaşayan şair genellikle eğlence ve hayattan zevk alma düşüncesiyle şiirlerini yazdığından dolayı yılbaşını tebrik amacıyla kaleme aldığı şiirlerinde teşbih sanatını sık kullanarak görselliği ön plana çıkarmıştır. Şiirlerinde rakiplerine meydan okumuş, en güzel yılbaşı tarihini kendisinin yazdığını ifade etmiştir. Ona göre yeni sene tarihi yazmak kolay bir şey değildir, rakiplerinin yeni seneye

⁷ Saff Sûresi 61/13. “*Ve uhrâ tuhîbbûnehâ(s) nasrun mina(A)llâhi ve fethun karîb(un) ve beşşirilmu/ minin(e)*” (Bundan başka, sevdiğiniz bir şey daha: Allah katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır. İnananlara müjde ver.) DİB, Kur’ân-ı Kerîm Meâlî, 550/13.

tarihi düşüremeyeceği ve zorlanacakları kanısındadır. Fakat Nedîm; yeni yıl tarihini şairlik yeteneği ve Allah'ın yardımıyla bir çırpıda yazmış ve onun düştüğü tarih beyitleri ise sedefin içinde nadîde inci tanesi olarak kayıtlara düşmüştür. Şairin yeni yıldan beklentisi; ferahlık göreceği günlerin, kazanılacak fetihlerin, bahtı açık günlerin yeniden gelmesidir.

Sünbülzade Vehbi Divanında Sâliye Örnekleri

Sünbülzade Vehvi (1809) *Divanı*'nda yer alan sâliye örneği *Târîh-i Musammağ Der-Tebrîk-i Sâl-i Cedîd-i Sultân* başlığı altında tarih kıt'ası olarak yazılmış 9 beyitlik bir manzumedir. Sultan III.Selim'in yılbaşını tebrik etmek amacıyla yazılan bu manzumede methiye tarzı anlatım söz konusudur.

İlk iki beyitte yeni yılın gelişi üzerinden girizgâh yapılsa da Sultan Selim'in tahta oturduğu yeni yıl coşkusunu andırmakta ve bu durum yeni yıl sevinci gibi karşılanmaktadır. Yeni yıl hem şair hem de halk tarafından coşku ile kutlanır. Aşağıdaki beyit örneğinde mutluluğun yüzlerde belirginleşmiş hâli yeni yılın geldiğinin göstergesidir:

Sehm-i sa'âdet rû-nümâ cünbişde ebrû-yı hilâl

Sâl-i meserret-intimâ etdi gelip 'arz-ı cemal (T20/1)

[Mutluluk oku hilale benzeyen kaşından salındı yüzünü gösterdi. Yüzünü göstererek sevinç yılı ortaya çıktı.]

Sultan Selim'in tahtta çıkışından sonra toplumda huzur ve refah ortamı sağlanmıştır. Halk yeni bir senenin gelişine ne kadar çok seviniyorsa III. Selim'in tahtta oturması da onlarda aynı heyecanı hissettirmiştir:

Kıldı mübârek mağdemi dilşâd u hürrem 'âlemi

Sa'd u şerefdir tev'emi halk-ı cihân âsûde-ğâl (T20/2)

[III.Selim'in uğurlu ayağı âlemi gönlü hoş ve sevinçli kıldı. Uğurlu ve onun gelişiyle cihan halkı mutlu ve huzurlu oldu.]

Her dilde bir şevk-i cedîd oldu bu demlerde bedîd

Güyâ sürür-ı Kâdr u îd ârâyiş-i rûz u leyâl (T20/3)

[Bu zamanlarda her gönülde yeni bir şevk ve heyecan ortaya çıktı. Sanki gece ve gündüzü süsleyen Kadir Gecesi ve Ramazan Bayramı sevinci.]

Her yeni yılın başlangıcında tüm gönüllerde yeni yıl heyecanı yaşanmaktadır. Yukarıdaki beyitte; yeni yılın gelişi üzerine duyulan heyecan Kadir Gecesi ve Ramazan Bayramı'nın sevincine benzetilmiştir.

Manzumenin devamında Sultan Selim'e övgüde bulunulduktan sonra dua bölümüne geçilmiştir. Şair Sultan Selim için bin yeni yıl görmesini devletin başında olmasını Allah'tan niyaz etmiştir. Ardından hayır dualarını evvelden ettiğini belirtip padişahın yeni yılını tebrik etmek için tarih düştüğünü bildirmiştir:

Envâr-ı ferr ü şevketi versin cihâna zîneti

Eyyâm-ı 'ömr ü devleti olsun hezârân mâh u sâl (T20/8)

[Güç ve kuvvet nurları dünyayı süslesin. Ömür ve devlet günler binlerce ay ve yıl sürsün.]

Evvelce bā-ḥayr-ı du'ā tebrîkini etdim edā

Tārîhi oldu Vehbiyâ bu sâl-i nev ferhunde-fâl (T20/9)

[Önceden hayır duası ile tebriğimde bulundum. Ey Vehbi! Bu (duam) “uğurlu fal, yeni yıl” ifadesi tarihi oldu.]

Koyu renkli yazılan kısımda *Divan* metnini neşreden araştırmacı Ahmet Yenikale, harflerin ebced değerleri toplamının H.1205/M.1790 tarihi olduğunu belirtmiştir.

Sâliye konusunun işlendiği beyitlerin geneline bakılınca Sünbülzade Vehbî yeni yılın gelmesi sebebiyle heyecan ve coşku içindedir. Yeni sene uğuruyla gelmekte ve şair ile birlikte cihan halkı da bu kutlu seneden nasibini almaktadır. Âlemin gönlü sevinçle dolmakta, yeni yıl, bayram gününde yaşanan heyecan ve mutluluk ile karşılanmaktadır. Tüm bu coşku süregelirken şair, Sultan Selim’in ayağının uğurlu olduğunu artık devrin değişeceğini ifade etmiştir.

Seyyid Vehbi Divanı’nda Yer Alan Sâliye Örnekleri

Seyyid Vehbî’nin (ö.1736); *Berây-i Teşekkür-i Sâl-i Cedîd* başlıklı 20 beyitlik kaside nazım şekli ile yazdığı şiiri Muharrem ayının gelişinden dolayı duyulan sevinci anlatmaktadır. İlk 5 beyitte Muharrem ayının mutluluk ve saadet ayı olduğu ve yeni yılın baş tacı olduğu çeşitli betimlemelerle tasvir edilmiştir. Muharrem ayı bereketli bir aydır ve o ay aynı zamanda ihsanların çok olduğu bir zamanı kapsar. Şair, Muharrem ayının zafer ayı olduğunu da müjdelemiştir. Aşağıdaki beyitte Seyyid Vehbî yeni yıl kutlaması için yazdığı manzumesine, Allah’ın adını zikredip yeni yılı mesut ve mübarek eylemesini niyaz ederek başlamıştır:

İkbâl ile Allâhu te’âlâ vü tebârek

Bu sâl-i nev-i eyleye mes’ûd u mübârek (K20/1)

[Hak Teala saadet ile bu yeni yılı mutlu ve kutlu eylesin.]

Yeni yıl; toplum için yenilik ve tazelik demektir. Kötü günler geçmişte bırakılarak geleceğe umut ile bakılır. Şair yeni yılın gelişini teşhis sanatı kullanarak “*Ay ve yıl yeni elbisesini giyerek bir yıl dönme sürecini tamamlamış, bundan böyle daha güzel bir görünümünde olacaktır.*” ifadeleriyle yeni senede yaşanılacak güzel olaylara dair umudunu betimleyerek anlatmıştır:

Tecdîd-i libâs-ı meh ü sâl eyledi devrân

Min-ba’d umılır dahı güzel surete girmek (K20/2)

[Yıl ve ay elbisesini yenilemesi ile devran eyledi. Bundan böyle daha güzel bir surette görmek umulur.]

Muharrem ayının kutsal bir ay olduğu diğer şairlerin şiirlerinde vurgulanmıştı. Seyyid Vehbi Muharrem ayının bereketli ve diğer ayların baş tacı olduğunu “*re’s-i senenün efseri*” şeklinde ifade etmiştir. Muharrem ayı senenin ilk ayına denk gelir ve bu sebeple on iki ayın ilk ayı olması sebebiyle baş tacı sayılır:

Re’s-i senenün efseridür mâh-ı Muharrem

On iki ayun gurreleridür ana târek (K20/3)

[Muharrem ayı yıl başlangıcının tacıdır. On iki ayın birinci gecesi ve günüdür.]

Muharrem ayı saadet ve talih ayıdır. Saadetin tacı olup hükmü tüm aylarda etkilidir. Bu ay aynı zamanda bolluk ve bereket ayı olarak da bilinir. Seyyid Vehbi bu ayın ihsanlarla dolu olup kutsallık ifade ettiğini sâliye konulu beyitlerde dile getirmeye çalışmış “sâl-i müteberrek” tamlamasını kullanarak bu ayın kutsallığına vurgu yapmıştır:

Ol efser-i ikbâlün olup hükm-i mü'essir

'Âm itse gerek feyzini sâl-i müteberrek (K20/4)

[O saadetin tacı olup onun hükmü etkilidir. Kutlu yılın bolluğunu her tarafa dağıt.]

Muharrem ayı bereketliliğinin yanında ayrıca zafer ayıdır ve şair için de bayram günüdür. Nasihatname tarzıyla yazılan bu beyitte; şair sözünün iyice dinlemesini istemekte; Muharrem ayının geldiğini *zaferin bayram hazırlıklarındayız* sözü ile bildirmektedir:

Reşk-âver-i Şevvâl olacakdur bu Muharrem

Âmâde-i 'ıyd-ı zâferüz dinle beni pek (K20/5)

[Bu Muharrem ayı Şevval'i kışkandıracaktır; beni iyi dinle. Zaferin bayram hazırlığındayız.]

Seyyid Vehbî Muharrem ayı ile gelen zaferi müjdelemiştir. Müjde ise Sultan Ahmed Han'ın tahtta oluşu ve padişahlık süresince topluma getireceği refah ve huzurdur. Şair, 6. beyitten 20. beyite kadar Sultan Ahmed Han'a övgüde bulunmuştur ve ona göre, Sultan Ahmed Han yeryüzünde talih kuşu hüviyetindedir. Eğer ki tahtından ve dünyadan ayrılırsa talih de onunla birlikte yok olacaktır. O Hüma kuşunun kanadının gölgesi altındadır, onun talihi tüm devleti etkisi altında bırakacaktır:

Han Ahmed'ün Allâh heman fark-ı cehândan

Çün bâl-i hüma sâyesini itmeye mühfekk (K20/6)

[Sultan Ahmed cihandan ayrılırsa Allah hüma kuşunun kanadının gölgesini yeryüzünden koparır.]

Genel itibarıyla “sâliye” türünde yazılan kaside ve tarih kıt'alarında yılbaşı tebrikinden sonra methiye tarzına geçilerek padişaha övgüde bulunulur. Çünkü yeni sene birçok beklenti ve umudu da peşinde getirir. Halk geçmiş kötü günlerin bitmesini niyaz ederek daha ferah ve mutlu günlerin gelmesini istemektedir. Devletin ve halkın huzurunu sağlayacak olan kişi padişah olduğu için yeni seneyi kutlama vesilesi ile padişaha iyi dileklerde bulunulur ve beklentiler bu şekilde ifade edilir. Şair aynı zamanda yeni yılın başlangıcı olan Muharrem ayının da kutsallığını ön plana çıkararak bu ayın bolluk ve bereket ayı olduğunu kötü günlerin geride kalacağına kendisini inandırmak istemektedir.

61. kaside “*Kaside Berâ-yı Tebrîk-i Sâl-i Cedîd*” başlığı ile kaleme alınmıştır.

Sadrazamın yeni yılını tebrik etmek için yazılan 33 beyitlik kaside nesib bölümü ile başlar ve yeni yılın gelişi betimlemelerle anlatılır:

Destâr-ı sâli tazelendi sun '-ı Zü'l-Celâl

Tellü ucu göründi hilâl eylemek hayâl (K61/1)

[Yüce Allah'ın kudreti ile eski sene bitti, yeni yıl geldi. Hilalin sivri ucu göründü hayâl eyle.]

Yeni yılın gelmesine yakın gökyüzünün kırmızı ipek kumaşlı bir elbise giydiği, Allah'ın kudretiyle senenin tazelandığı, hilalin ortaya çıkarak yeni yılın geldiğini müjdelediği bilgileri çeşitli söz sanatlarıyla okuyucuya aktarılmıştır. Şair en çok teşbih ve teşhis sanatını kullanarak yeni yılın geliş hadisesini zaman ve yer kavramları üzerinden anlatmaya çalışmıştır. Bu manzumede Muharrem ayının başlamasının sevinci yeni yılın gelişi üzerinden açıklanmıştır. Yeni yılın ortaya çıkmadan evvel Allah'ın kudreti ile gökyüzünde birtakım hazırlıkların olduğu bilgisi Muharrem ayının gelişinin müjdecisi hilâlin görünmeye başlamasına dayandırılır:

Seyr it şafakla çarh-ı kebûdun kıyâfetin

Bir lâciverdi câme bicinmiş tirâz-ı âl (K61/2)

[Seyret şafakla mavi gökyüzünün kıyafetini. Bir lacivert elbiseye biçilmiş kırmızı renkli elbise süsü gibi.]

Şair hasbihal tarzını kullanarak gökyüzünün maviliğinin gün batımından sonraki halinin seyredilmesini ister, gökyüzünün o halini lacivert bir elbiseye biçilmiş kırmızı ipekle süslenmiş nakışa benzeter. Hilal kırmızı elbisesini giyip gökyüzünde kendini belli ettikten sonra Muharrem ayının başladığının haberini verir. Muharrem ayı mübarek ve aydınlık günlerin geleceğinin umut elçisidir. Bunun için de şair aşağıdaki beyitte; Muharrem ayı zamanının geldiği, ayın hareket evresinden en parlak halini almasıyla anlaşılır. Yeni sene başlangıcında hilal hareket döngüsünü tamamlamakta yerini dolunaya bırakmaktadır. Ve bu şekilde senenin tamamlandığı bildirilmektedir:

Girdi zemâne şâhid-i zibende şekline

Buldu libâs-ı tâze ile revnâk-ı cemâl (K61/3)

[Varlık, süslü, bir güzel şekle girdi. Yeni giysisiyle, parlak yüz güzelliğine erişti.]

Şekl-i hilâlin eyledi kilik-i debîr-i sun'

'İyd âhirinde 'ıyd-ı sa'îd-i cedîde dall (K61/5)

[Kudret kâtibinin kalemi hilal şeklini çizdi. Bayram sonunda yeni yıl bayramına işaret etti.]

'İyd âhirinde 'ıyd-ı sa'îd-i cedîde dall ifadesine dayanılarak bir bayramın bitişi ve yeni senenin başlangıcı söz konusudur. Zilhicce ayı, yılın 12. ve sonuncu ayıdır. Bu zamanda Kurban Bayramının bitişiyle yılın sona erdiği yeni senenin başlangıcı olan Muharrem ayına geçildiği bilgisine ulaşabilmekteyiz.

Muharrem ayı diğer ayların şehzadesi olarak nitelendirilir. Muharrem ayının ilâhi kudret tarafından topluma yardımcı güç olarak lutf edildiği düşüncesine dayanılarak yeni yıl, toplumda büyük bir bayram coşkusu ile karşılanır. İncelenen *sâliye* türünde yazılmış şiirlerde yılbaşı gelişinin tasviri yapıp Muharrem ayının kutlu bir ay olmasından ötürü yeni senenin uğurlu geçmesi niyaz edilir. Ardından ise Muharrem ayının bu kutsallığı padişaha atfedilir ve onun iktidarda olması ters giden talihin yönünü değiştirecek saadeti de beraberinde getirecektir:

Mîlâd-ı şâh-zâdedür ol'ıyd-i muntazar

Ammâ sürûr-ı nusreti de ide istimâl (K61/6)

[Şehzadenin doğumudur o beklenen bayram. Zafer sevinci de teselli ede.]

Yılbaşı tebrik şiirlerinin anlam tabakaları değerlendirildikçe yaşanan sevinci, padişahın varlığı ile bağdaştırmak mümkündür. Tarihte yaşanan birçok mucizelerin Muharrem ayında yaşanması tesadüfi bir durum değildir. Buna bağlı olarak da toplum içinde huzur arayışı, refah yaşanması istenilen günlerin beklenişi, Osmanlı'da kaybedilen toprakların geri kazanılması ümidi Muharrem ayının gelmesi ile daha da artmış, padişah bu beklentileri gerçekleştirecek olan ilâhî bir yardımcı olarak vasıflandırılmıştır. Bu şiir işleniş biçimine bağlı olarak 6-10. beyit arasında şehzadeye övgüde bulunulmuş, onun doğumu Muharrem ayının gelişindeki mutlulukla eş değer tutulmuş, şehzadenin doğması ile zafer sevinci yaşanmaya başlanmıştır:

Sâl ile geldi cins-i inâyet o rütbe kim

'Âlem bezendi şimdi donanmadadır hayâl (K61/7)

[Yeni sene ile O rütbe çeşitli ihsanlar geldi ki âlem şimdi havai fişeklerle hayalleri süslemeye.]

Yeni sene ile birlikte şairin hayalleri de süslenmiştir, Muharrem ayına verilen “mübarek” ünvanı çeşitli ihsanların ortaya çıkmasını yeryüzünü donatmasını sağlar. Aynı zamanda şehzadenin doğumu vesilesiyle de dağıtılan hediyeler, padişahın ihsanını dağıtması; düzenlenen şenlikler, havai fişek gösterileri etrafı şenlendirmiş ve bereketlendirmiştir:

Ol kâle-i düvâzdeh endâzeden felek

Hil'ât bicindi nâmını koydı libâs-ı sâl (K61/9)

[O on iki kumaş ölçüsünden dünyaya kaftan biçildi Adını sene giysisi koydu.]

“Hilâl” kızıl elbisesini giyerek gökyüzünde yerini almış ortalığı aydınlatmaya başlamıştır. Yeni sene hilâlin kendisini göstermesiyle başlar. “Hilâl” yeni umutların, hayâllerin metaforudur. Şair de yeni seneden feyizlenmek ve padişahın isteklerinin karşılığını alabilmek için şairlik elbisesinin hilâl gibi olmasını dilemektedir. Yeni yıl için yazdığı bu tebrik kasidesinin karşılığını almak isteyen şair hilâlin uğurlu geleceğini düşünür.

10. beyit ile yılbaşı kutlanır. Şair sadrazamın yılbaşını tebrik ederken o anki ruh hâlinde bahseder.

Demdür ki sadr-ı a 'zama tebrîk-i sâl için

Câmem benim de gurre-veş ola lisân-ı hâl (K61/10)

[Sadrazamın yılbaşını tebrik etme zamanıdır. Benim de elbisem hâl dilimi anlatmak için hilâl gibi ola.]

Ey âsaf-ı huçeste-sıfât-ı melik-husâl

Sâl-i nevüñ mübârek ide Hayy-i lâ yezâl (K61/11)

[Ey hükümdar mizaçlı iyi ahlaklı vezir! Ebedi olan Allah yeni yılını mübârek ede.]

Şairin yeni yılın uğur getireceği ve fetihlerin tekrar başlayacağı inancı vardır. Onun için, yeni yılla birlikte çok geçmeden beklenen fetih ve zafer sevinci yakındır:

Ol müntazır zuhur-ı fütûhâta 'an-karîb

Tecdîd-i nasra oldı bu sâl-i cedîd-fâl (K61/18)

[Bir an evvel fetihlerin başlamasını bekle bu yeni yıl falında zaferin yenilenmesi var.]

Şair Muharrem ayının neden bu kadar kutlu olduğunu gökyüzündeki feleklerden birine sorar; gönüllerin sahibi canı bağışlayan ve alan Allah'ın emriyle Allah'ın Celal sıfatının güzel surette hep zuhur ettiği ve bu yüzden bu ayın parlak, kutlu olduğu cevabını alır. Arkasından ise halka güler yüz gösteren alçak gönüllü olanların dünyada kırgınlık yaşamayacağını ifade eder:

İtdüm serîreden sipihrûn birine ben

Bu sâle feyz-i sa'd nedendir diyü su'âl (K61/19)

[Yıldızların birine gizlice bu yılın kutluluk kaynağı nedendir diye sordum.]

Didi vülât-ı emr olıcak sâhib-i hulus

Hep suret-i cemâle tehavvül ider Celâl (K61/20)

[Hükmün valileri dedi: Celâl, temiz kalbe sahip olanları hep güzel bir hâle dönüştür.]

Halka güler yüz ile tevâzu'-nümâ olan

Görmez cebîn-i dehrde hiç çîn-i infî 'âl (K61/21)

[Halka güler yüz gösterip alçak gönüllü olan dünya ortasında hiç gücenme, darılma görmez.]

Hz. Muhammed'in Muharrem ayının bereketi ve kutsallığı ile ilgili hadisine telmihte bulunulmuştur.⁸Muharrem ayının rahmetinden feyizlenecek olanlar kalb-i selim insanlardır. Gönlü temiz olan kişilerin kalbinde Allah Celâl sıfatını gösterir:

Âsârını sabâhat-i vechün hadîs ile

İtmiş beyân Habîb-i Hudâvend-i bî-hemâl (K61/22)

[Alâmetlerini yüz güzelliği ile benzeri olmayan Allah'ın resulü hadisi ile açıklamış.]

Görmez misün ki safvet ile itmegin hulûl

Sâl-i nev itdi 'âleme feyz-i refâh-ı bâl (K61/23)

[Görmez misin saflık ile kendini gösterdiğini Yeni yıl âleme gönül ferahlığını feyz etti.]

Muharrem ayı saadetin, mutluluğun habercisidir. Bu müjde şu şekilde ifade edilmiştir:

Mâh-ı Muharrem oldı sa'âdetle rû-nümâ

Günden güne ferahla geçer tâ tamam-ı sâl (K61/25)

[Muharrem ayı geldi saadetle yüzünü gösterdi. İnşâallâh günden güne yılın tamamı ferahlıkla geçer.]

Seyyid Vehbî, Muharrem ayının niçin kutlu bir ay olduğunu açıkladıktan sonra bu mübarek ayın gelişi üzerinden kendisine maaş bağlanılmasını istemiş, hâlinin yaman bir durumda olduğunu ifade etmiştir. Kaside nazım şeklinin işleniş biçimine uygun olarak makta beyitinde kendisine ve memduha dua ederek derdine derman arayan şair dermanı verecek olanın Allah olduğunu

⁸“Muharrem” hürmet edilen anlamındadır. Bu ay, Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Allah'ın ayı diye nitelendirilmiştir. Bu niteleme Muharrem ayının faziletine, ilahî feyz ve bereketinin bolluğuna işaret eder. Müslim, Sıyâm, 202-203; Ebû Dâvûd, Savm, 55; Tirmizî, Savm, 40: “Farz namazlardan sonra en faziletli namaz da gece namazıdır.” Allah'ın ayı, günü, yılı olmaz, ama Allah'ın rahmetine ermenin önemli bir fırsatı olduğu için peygamberimiz tarafından bu şekilde bildirilmiştir. Muharrem ayının peygamberler tarihinde de ayrı bir yeri vardır.

belirterek padişahın binlerce gönlü kırık kişinin umudu olduğunu hatırlatıp çağrışım kavramlarını dolaylı şekilde kullanarak padişahın yardım diler:

Vehbî kulun da bârî o esnâda eyleye

Bir nân-ı pâre ile ma'âş-âver-i 'iyâl (K61/31)

[Vehbî kulunu da bârî o zamanda çoluk çocuğuna götürecektir bir parça ekmek ile bir maaşa bağlaya.]

Hayretle kaldı hâli yamândur amân amân

Yokdur yüzüne ide huzûrunda 'arz-ı hâl (K61/32)

[Hayretler içinde kaldı, hâli zordur aman aman! Huzurunda durumunu arz-ı hâl edecek yüz yoktur.]

Elbet anun da derdine dermân virir Hüdâ

Sen sağ ol ey devâ-yı hezâran şikeste-bâl (K61/33)

[Elbette Allah onun derdine derman verir. Ey binlerce gönlü kırık kişinin çaresi! Sen sağ ol.]

19. Kasideye “*Târih-i Sâl-i Cedîd*” başlığı atılmıştır.

17 beyitlik bu kaside de tasvir ve hasbihal tarzı anlatım söz konusudur. Şair bu kasidesinde duygu durumunu yeni yılın geliş zamanı ve eski senenin bitişi üzerinden betimlemeler yaparak anlatmış; yaşadığı heyecanı ve coşkuyu okuyucuya hissettirmiştir. Bu kasidenin diğerlerinden farkı, doğrudan teşbip bölümü ile yazılmış olması ve methiye bölümünün olmayışıdır. Şairin yaşadığı döneme ve diğer şairlerin ithaf edildiği hükümdar göz önünde bulundurulunca bu kasidenin Sultan Ahmed'e ithaf edildiği anlaşılmaktadır. Manzume boyunca eski ve yeni yıl karşılaştırmaları sıfat tamlamaları üzerinden betimlenmiş ve metnin alt anlamında, yaşanan döneme dolaylı ifadelerle eleştiri de bulunulmuştur. İlk beyite şair padişaha dua ederek giriş yapmış heyecanını ve coşkusu sezdirmiştir:

Ola yümn-i sa'd ile ferhunde-fâl

Bu sâl-i cedîd-i şeref-i iştîmâl (K19/1)

[Bu şerefli yeni yıl saadetinin bereketi ile talihin kutlu ola.]

Seyyid Vehbi için yeni yıl, talihi ve şansını da beraberinde getiren bir başlangıçtır. O yeni yılın kutlu ve uğurlu olduğuna inanır. Yeni yılı *sa'idü'l-kudûm*, *ferhunde-fâl*, *târik-i efsar-i i'tibâr* tamlamaları ile tanımlar. Yeni yılın göstergesi olan hilal, itibar tacını başa takmak için bir yoldur. Bununla birlikte yeni senenin uğuru hilalin parlaklığı ve haşmetiyle bilinir:

Sa'idü'l-kudûm olduğunda sakın

İdüp şek sana gelemesün infi'âl (K19/2)

[Kutlu olduğunda sakın şüpheye düşüp gücenmeyisin.]

Olup târik-i efsar-i i'tibâr

Ser-i mâh u sâl-i cedîde hilâl (K19/5)

[Hilâl yeni yılın ve ayın başı olup itibâr tacının yoludur.]

Manzumenin 9. beyitinden sonra hasbihal tarzı ile eski yılın kıskançlığından söz edilir. “*Sâl-i kühen, sâl-i köhne*” tamlamaları ile betimlenen eski sene uğursuz ve kıskançtır. Seyyid Vehbi geçmiş senenin sıkıntılarını üzerinden atmak istemekte ve artık refah dolu günlerin gelişini umut etmektedir. Bu sebeple şiirde bir an önce yeni yılın dört gözle beklendiği durumu anlaşılar. Eski seneyi betimlerken; *hased, kıskançlık, şu’le, şerer* gibi kelimeleri kullanarak yaşadığı dönemin ne kadar zor ve sıkıntılı günler olduğu hakkında ipucu vermiş olan şair, daha da ileriye giderek eski senenin kıskançlığını *dağların üzerinden ateş gibi görüldüğü* şeklinde mübalağa yaparak betimlemiştir. Eski sene yokluğun olduğu bir senedir onun ateşi her şeyi yok etmiş, bereket bırakmamıştır. Bunca yaşanan olumsuzluklara rağmen yeni sene ile saadet yolu görünmekte, rahat ve huzurlu günlerin kendini göstereceğine inancı şiir boyunca devam etmektedir. Şair yeni senenin uğurundan o kadar emindir ki bundan *böyle keder kalmadı, kederin sona eriş tarihi bugündür* diyerek eski seneye veda etmiştir:

Şerer dökdi sâl-i kühen dâmenin

Tutuşdurdı nâr-ı hasedle bu hâl (K19/9)

[Eski sene eteklerinden kıvılcım saçtı, bu durum kıskançlık ateşiyle tutuşturdu.]

İdip sâl-i köhne nazardan sükût

Bulunca anun ya 'ni hükmi zevâl (K19/10)

[Eski senenin hükmü son bulunca, kıskanç bakışlarıyla sustu.]

Zamîrindeki muzmer olan hased

Zuhûr itdi ke 'n-nâr fevka 'l-cibâl (K19/11)

[İçindeki saklı ateş, yanar dağların tepesinde lavlar gibi ortaya çıktı.]

Tutup şu 'le ile o râh-ı 'adem

Anun geldi tâ ki yirine bu sâl (K19/12)

[O yokluk yolunu ateş ile tutup onun yerine bu yıl geldi.]

Menâhis tamâm itdi son cümlesin

Hilâl-i nev oldı sa 'âdete dâll (K19/13)

[Talihsiz tamamladı son cümlesini. Yeni hilal saadetin yol göstericisi oldu.]

Şair 16. beyitte “*Sana müjde ey sâye-i Zü'l-Celâl*” diyerek eski uğursuz olarak nitelediği senenin bittiğini yeni yılın saadetle geldiğini padişaha bildirmiştir.]

Dahı çok söz var ammâ zemânı degül

Sana müjde ey sâye-i Zü'l-Celâl (K19/16)

[Daha söylenilecek çok söz var ama zamanı değil Ey Allah'ın yeryüzündeki gölgesi sana müjde!]

Keder kalmadı ba 'd-ezîn bu sene

Ki târîhi oldı hitâm-ı melâl (K19/17)

[Keder kalmadı bundan sonra “kederin sonu” ibaresi tarih oldu.]

Seyyid Vehbi bu yeni yıl kasidesinde hasbihal tarzı ile içinde bulunduğu ruh halini eski senenin bitişi üzerinden anlatmıştır. *Sâl-i köhne* kötü günleri sembolize ederken *sâl-i cedîd* umudu ifade etmektedir. 18. yüzyıl Osmanlı Devleti için büyük felaketlerle başlamış Lâle Devri ile sona ermiştir. Karlofça Antlaşması ile ilk mağlubiyet yaşanmış ve topraklar kaybedilmeye başlanmıştır. Toplumun ve devletin bütün tabakalarında görülen çözümler, sistemin bozulması felaketleri de beraberinde getirmiştir. Toplum, tüm bu yaşanan kötü olayların bir gün biteceği umidini taşımış şairler tarafından bu durum *sâliye* türünde yazılan şiirlerin anlam katmanını genişletmiştir. Her anlam tabakasında döneme ışık tutacak kültürel kaynakların varlığı söz konusudur.

Sonuç

Bu çalışmada 18. yüzyıl şairlerinin padişahlara yazmış oldukları yılbaşı tebrik şiirleri incelenmiştir. Nedim, Şeyh Galîb, Seyyid Vehbî, Sümbülzade Vehbî, Yaver Bey'e ait şairlerin "Sâl-i Cedîd" başlıklı şiirleri taranmış her şairin kendi anlam dünyasına ve şiir anlayışlarına göre yılbaşı tebrik metinleri dönem özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. 18. yüzyılda şöhret kazanmış şairlerin bu konu hakkındaki şiirleri *Divan* 'larına "*Tebrik-i Sâl-i Cedîd, Tarih-i Sâl-i Cedîd*" gibi başlıklarla kaydedilmiştir. İncelenen beyitlerde şairler tarafından yılbaşı tebrik dileğinin yanı sıra metnin alt anlam tabakalarında edebiyat tarihine ışık tutacak ekonomik, sosyal ve siyasal olaylara dolaylı yoldan eleştiride bulunulmuştur. Sâliye türünde şiir kaleme alan şairlerin ortak bir amacı vardır; o da, yılbaşı tebrik metinleri üzerinden padişaha toplumun haletiruhiyesini bildirmektir. Şairler yılbaşı şiirleri vesilesiyle dolaylı olarak bu durumdaki rahatsızlıklarını ve şikâyetlerini padişaha arz etme fırsatı yakalamışlardır. Daha çok şikâyetvari bir üslûpla değil, ümitlerini içeren duygularını anlatan bir dil kullanmışlardır. Tahtta olan veya tahta yeni çıkan padişaha methiyelerde bulunarak, padişahı yücelterek yeni yıl ümitlerini, geçmiş senenin yaşatmış olduğu buhranı, sıkıntıyı anlatmaya çalışmışlardır. Padişah "ilâhî bir güç" olarak nitelenmiş, "evliyâ himmeti altında toplumu bu sıkıntıdan kurtaracak kudret" olarak vasıflandırılmıştır. Bu kısımda "Muharrem ayı"nın kutsal olması ve mucizevi olayların bu ayda yaşanmasından dolayı padişahlar da şairler tarafından Muharrem ayı kadar kutsal sayılmış, mucizelere kapı açacağı yönünde düşünülmüştür. Bu tür metinlerin arka planında sosyal ve siyasal ideoloji bulunmaktadır. Osmanlının gerileme döneminin yaşandığı bu zaman diliminde toplum ve iktidar, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan olumsuz etkilenmiş ve huzur yerini korkuya bırakmıştır. İyi dilek temennîlerinin arkasında daha kötü günler yaşamanın korkusu bulunmakta, padişahın gücüne ve ideolojisine güvenilerek devletin eski gücüne kavuşması niyaz edilmektedir. Bu korku dolaylı yoldan ifade edilip olumlama yapılarak şairler tarafından padişaha yansıtılır.

Şairler yılbaşı tebriklerinde padişahın cihana bereketi ve bolluğu getirdiği, yeni nizamlarıyla saadet kapılarını açtığı bunun üzerine yılbaşının da gelişile toplumda bir bayram sevincinin olduğu gibi söylemlerde bulunup pozitif anlam içeren kavramlar kullanarak padişaha iyi dileklerde bulunmuş ve beklentilerini arz etmişlerdir.

Yılbaşı tebrik şiirlerinin genelinde Hicrî senenin ilk ayı olan Muharrem ayının talihi, kutluluğu ve bereketi üzerinden göndermede bulunulmuştur. Muharrem ayının mucizelere dayalı ve kutlu bir ay olması sebebiyle onunla başlayan yeni senenin de uğur getireceği inancı söz konusudur. Şiirlerin son beyitlerinde padişahın yılbaşı, tebrikname tarzıyla kutlanır. Şiir genelinde yeni sene gelecek güzel günlerin müjdecisi olarak değerlendirilir.

Bu anlamların dışında şairin yılbaşı tebrik şiiri ile övdüğü hükümdar “yeni sene”yi sembolize etmektedir. Hükümdarın devlet yönetimine getirdiği yenilikler topluluğu ferahlatmakta yaşanan korkuyu hafifletmektedir. Ayrıca padişah “muharrem ayı” ile de nitelenmiş, toplumun kurtarıcısı Allah’ın yeryüzüne gönderdiği “ilâhi güç” olarak vasıflandırılmıştır.

18. yüzyıl Osmanlı Devleti için zor ve sıkıntılı geçmektedir. Bu sürecin çabuk bitmesi ve daha ferah, talihli günlerin gelmesi şiirlerin son beyitlerinde niyazname üslubu ile ifade edilir. Bu sebeple ki yeni yıl kutlama metinlerinde yeni yıl ve ona alt zemin hazırlayan Muharrem ayı; kutlu, uğurlu, mübarek olarak tanımlanmış ve toplum için ferah, neşeli, umut dolu günlerin gelişinin habercisi olmuştur. Muharemiye türünün alt başlığı olan sâliye şiirleri incelendikçe Osmanlı toplumunun kültür ve sosyal hayatına dair çok daha fazla bilgiye ulaşılabilecek, ayrıca şairlerin üsluplarına dikkat edilerek sâliye türünün çağrışım kavramları tespit edilecektir. Sâliyeler zengin bir kaynağa sahip edebî türdür. İncelenen şiirlerde daha çok “muharremiyeler” üzerinden bağlantı sağlanmış olsa da Osmanlı arşivlerinde yer alan “salnameler, almanaklar” incelendikçe Osmanlı Devleti’nin sosyal ve siyasal olayları gün yüzüne çıkacak ve bu olayların şiirlere yansımaları daha hızlı tespit edilecektir.

Klasik edebiyat şairleri, içerisinde buldukları ve yetiştikleri toplum kuralları ve gelenek kaidelerinden dolayı kendilerini geliştirmiş ve kültürel olarak zengin bir birikime sahip olmuşlardır. Onların bu kültür birikimleri şiirlere yansımış, şiir tekdüzelikten kurtulmuştur. Bu sebeple ki herhangi bir türde yazılan şiir incelendikçe içerisinden farklı mânâlar çıkmakta ve bir şiirde birden fazla tür belirlemektedir. Sâliye türündeki şiirlerin içerisinde de muharremiyeye, culûsiye, maktel, bilâdiye vb. türdeki beyit örneklerine rastlamak mümkündür. Her türün kendine has anlatım tarzı olması da şairlerin yetenek güçlerini ortaya çıkaran ve kültür mirası açısından da ne kadar donanımlı olduğunu gösteren ayrı bir ispattır.

Bu tür konular çalışıldıkça Klasik Türk şiirinin kaynaklar bakımından zenginliği ve tür konusundaki çeşitliliği somut deliller sunularak ispatlanmış olacaktır. Klasik Türk edebiyatı için *Yüksek Zümre Edebiyatı, Saray ve Enderun Edebiyatı, Skolastik Edebiyat vs.* kullanılan adlandırmaların, bu edebiyatın içeriğini karşılamadığı ortaya konulacaktır.

Ekler

Bu kısımda dipnotta belirtilen ilgili beyitler bulunmaktadır:

1. Enderunlu Yaver Divanı “Târîh-i Sâl-i Cedîd” başlıklı 2. tarih kıt’ası 1-12 arası beyitler aşağıdadır:

1. Cenâb-ı Hazret-i şâh-ı cihân Sultân Selim Hân'a
Açup bay u gedâ subh u mesâ destin du`â eyler
2. Du`â-yı devletin yirde beşer cehr ile itdükçe
Sürüşân-ı semâ âmînini gökden nidâ eyler
3. Şeref-yâb olalı zâtı ile taht-ı hümâyûnı
Cihâmı kûs-ı ‘adl ü dâdı pür-sît ü sadâ eyler
4. Şecâ’at anda hüsn ü hulk u lutf u merhamet anda
Bütûn halk-ı cihân ol şâh-ı zî-şâmı senâ eyler
5. Süleymân-ı zamândur mûrun istifsâr ider hâlin

Ayşe GİRAY

- Re'âyânun refâhın gûş idüp kesb-i safâ eyler
6. Cebîn-i şeh-r-yârîsinde rahşân pertev-i devlet
Nigâh-ı iltifâtın mihr-i gerdûn ilticâ eyler
7. O bir zıll-ı İlâhîdür ki rûy-ı arz u dünyâda
Huzûrında felek devr eyleyüp kaddin dü-tâ eyler
8. Hümânun sâyesi bî-hûde dem urmuş sa'âdetden
Türâbı sâye-i eltâf-ı şâhî kîmyâ eyler
9. Kamer her şeh-rün encâmında oldukça mahâk u selh
Ziyâ vü incilâyı şems-i lutfundan recâ eyler
10. Muharremde husûsâ kim teceddüd eyleye her sâl
Nigâhıyla ruh-ı bî-nûrını ferruh-likâ eyler
11. Hulûs üzre füzûn-ı 'ömrünün da'vâtı dil-hâhum
Du'â-yı bî-riyâyî müstecâb elbet Hudâ eyler
12. Düşürdüm Yâverâ sâl-i cedîde bir güzel târîh
Hilâl-i sâl-i nev el kaldurup şâha du'â eyler (1212)

2. Şeyh Gâlib Divanı “Tebrîk-i Sâl-i Cedîd İçin Söylenen Târîh-i Zîbâdır” başlıklı 6. tarih manzumesi, 1-10. arası beyitler:

1. Bir subh-ı dem ki deste alıp câm-ı lâ'l fâm
Sürdüm sevâd-ı maşrık u magribde hük-m-i tâm
2. Dizdim cem ü sebû vü sürâhî vü sâgarı
Verdim cihâna iki piyâleyle intizâm
3. Bir neş'e erdi başıma feyz-i şarâbdan
Etdim semend-i himmetimi âteşin-hırâm
4. Andım safâ-yı bezm-i Cemi rezm-i Rüstemi
Ol neş'eler sirâyetini etdim iltizâm
5. Kurdum anı ki olsa n'olur neş-r-i inşirâh
Feyz-i neşât-ı âlemi hep kılsa şâd-kâm
6. Cem etse lutf u kâhra mahalliyle devr edip
Tîr ü kemân ü nây ü kemân olsa hem-makâm
7. Dünyâda zerre kalmasa gerd-i melâlden
Mir'ât-ı kâinâtın olup safvet-irtisâm
8. Tevfik rehber olsa bu meskekde dâimâ
Olsa husûl-ı kâma felekden de ihtimâm
9. Bu fikretin neticesi nâ-yâb iken dahı
Gördüm anı ki sem'ine kat' etdi bir peyâm

10. Bahş-ı nizâm-ı âlem eden Han Selimdir
Tevfika mazhar oldu o şâh-ı felek-gulâm

3. Şeyh Gâlib Divanı “Berây-ı Tebrîk-i Sâl-i Cedîd Söylenen Târîh-i Zibâdır” başlık

17.tarih kıt’ası 1-12 arası beyitler:

1. Hazret-i Han Selîm’in eyyâmı
Âleme ma’delet-nisâr oldu
2. Dehr-i sîrâb-ı aşk u şevk etdi
Güyâyâ ebr-i nev-bahâr oldu
3. Hamdüillâh nevâ-i şâhîden
Hüner erbâbı hisse-dâr oldu
4. Rûh-ı Monlâ-yı Rûm’ı şâd etdi
Matla-ı şems-i tâb-dâr oldu
5. Yerini tutdu Han Süleymân’ın
Târzın ihyaya hâstkar oldu
6. Andan a’lâ şürû’ edip ammâ
Kat-bekat fazlı âşikâr oldu
7. Hübhe yokdur ki ol şehensâha
Vârisül-Hak bu şehir-i yâr oldu
8. Lutfu bu ta’mî câhiliyyetden
Ehl-i irfâna bir hisâr oldu
9. Himmet-i evliyâ olup zâhir
Feyz-i Tevfik âşikâr oldu
10. Her kes eltâf-ı bî-dirîginden
Kâm-yâb oldu kâm-kâr oldu
11. Î’de erdik zamân-ı adlinde
Heb-i hicrânımız bahâr oldu
12. Âciz olduk edâ-yı şüküründe
Bize ihsânı bî-şümâr oldu

4. Nedîm Divanı “Târîh-i Sâl-ı Cedîd” başlıklı 6. tarih kıt’ası 2-6-8 sıralı beyitler:

2. Sultân-ı felek-pâye ki ger bulsa ederdi
İskender onun nakşını tâc-ı ser ü târek
5. Tebrîkine Sa’dî nice manzûme yapardı
Derbânlığı bulsa Ebû-bekr-i Atabek
8. Dergâhına Dârâ olamaz çâker-i kemter
Pîşinde Ferîdun olamaz bende-i küçek

5. Nedîm Divanı “Târîh-i Berâ-yı Sâl-i Cedîd” başlıklı 10. tarih kıt’ası 1-5, 8-12 arası beyitler:

1. Hudâvend-i cihân şevketlü Sultân Ahmed-i Gâzî
Ki gâlibdir Ferîdûna sunûf-ı izz ü haşmetle
2. Mu’allâ-menzilet Behrâm-savlet Kahramân-heybet
Ki şehler fâhr eder dergâh-ı âlîsinde hidmetle
3. Tutup âfâkı ser-tâ-ser fûrûğu âftâb-âsâ
Cihâmı kıldı pür sıyt u sadâ-yı kûs-ı şevketle
4. Şehensâh-ı cihân hakân-ı devran fâtih-i İrân
Eder medhûş u hayran Rüstemi fart-ı mehâbetle
5. O hakân-ı güzînin gûş edenler nazm-ı dil-cûsun
Sanır kim Şeh Selîm eş’ârıdır tarz-ı belâğatle
8. N’ola altun ile yazılsa nazmı sikke-i zer-veş
Ki şî’r ikliminin de şehriyâridir fesâhatle
9. Hele şevketlü hünkârım bu sözde hiç riyâ yokdur
Ki zâtın şehlerin mümtâzıdır her gûne hâletle
10. Hüner sende mekrârim sende lutf u merhamet sende
Müzeyyen bâğ-ı câh u haşmetin sad zîb ü ziynetle
11. Efendiler o bâğa her biri bir gonca-i zîbâ
Vezîrin servidir onun kemâl-i istikâmetle
12. Cenâb-ı Hak bu zîb ü ziyneti her dem kılup efzûn
Ede ikbâlini dâ’im mü’eyyed feth ü nusretle

Kaynaklar

- Akkuş, M. (2006). *Klasik Türk şiirinin anlam dünyası-edebi türler ve tarzlar*. Fenomen.
- Aydın B. (2009). *Salname*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Dikmen H. (1991). *Seyyid Vehbi ve divanının karşılaştırmalı metni*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan M. (1997). *Şeyhülislam Es’ad Efendi divanının tenkitli metni*. MEB.
- Erünsal, İ. (1990). *Osmanlıca metinler ve belgeler I-II*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Genç İ. (2010). *Örneklerle eski Türk edebiyatı tarihi klasik dönem*. Kanyılmaz Matbaası.
- İpekten H. (2015). *Şeyh Gâlib, hayatı-sanatı-eserleri bazı şiirlerinin açıklamaları*. Akçağ.
- Kürkçüoğlu K.(1994). *Tahir’ül-Mevlevî edebiyat lügati*. Enderun Kitabevi.
- Macit M. (2017). *Nedîm divanı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Kültür Bakanlığı.
- Mazıoğlu H. (2012). *Nedim’in divan şiirine getirdiği yenilikler*. Akçağ.
- Mermer A. Keskin Koç N. (2016). *Eski Türk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Akçağ.

- Okçu N. (2011). *Şeyh Gâlib divanı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Kültür Bakanlığı.
- Pala, İ. (1989). *Ansiklopedik divan şiiri sözlüğü*. Kapı.
- Palalı İ. (2010). Osmanlı salnameleri ve tarih araştırmalarındaki kaynak olarak önemi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 23, 1–14.
- Sütçü T. (2004). Sosyal bilimlerde araştırma kaynağı olarak, almanaklar, salnameler, yıllıklar. *İlmi Araştırmaları Dergisi*, 18,79-92.
- Topal A. (2007). Klasik Türk edebiyatında Muharrem ayı etrafında yazılan şiirler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 35,89-104.
- Topaloğlu, B. (1997), *Hâdî*. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 15, 9.
- Tuğluk H. (2010). Divan şiirinde manzum tebriknameler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 42, 41-68.
- Uzun, M. (2006). *Muharremiye*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 31, 8-9.
- Üstüner K. (2017). *Enderunlu Hasan Yaver divanı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Kültür Bakanlığı.
- Üzgör T. (1983). *Edebiyat Bilgileri*, Veli.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil (2006), *Muharrem*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 31, 4-5.
- Yenikale A. (2017). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Kültür Bakanlığı.

e-Kaynaklar

- Bilkan A.(2004).*Tarih araştırmalarında edebi metinlerin değeri ve divanların tarihçeye sundukları*. <https://www.trforumlari.com/edebiyat-forum/23112-tarih-arastirmalarinda-edebi-metinlerin-degeri-ve-divanlarin-tarihciye-sunduklari.html>. et.16.03.2023.
- İsam Kütüphanesi Osmanlı salnâmeleri. <https://tarihvemedeniye.org/e-kutuphane/salnameler-ve-nevsaller>, et.08.03.2023.

Extended Abstract

In this study, the genre of "Sâliye", which includes the New Year's poem of Classical Turkish Literature, has been examined. Saliye; Since Muharram is the first month of the year, they are celebratory poems written to congratulate the new year of sultans and statesmen. Saliye forms a sub-title of Muharremiye as a genre. Many references are made to the characteristics and sanctity of Muharram in the content of the poem. Since Saliye was written to congratulate the state elders on the New Year, enthusiasm, excitement, joy and hope are dominant in the poems. The enthusiasm experienced due to the coming of the new year and the expectations for the new year were transferred to the reader from the pen of the poet. This type, whose narration style is a greeting, is generally used in qasida and history stanzas. In the last couplets, the poet congratulates her/his new year by praying to her memory. This type of poetry writing has another purpose. Although the state elders are written to congratulate the New Year, it is possible to evaluate the poems in the form of saliye as a genre designed to express an ideology.

In this study, the type of saliye written with titles such as "Tebrik-i Sâl-i Cedid, Tarih-i Sâl-i Cedid" in the Dîvâns of 18th century poets Nedîm, Şeyh Galib, Seyyid Vehbî, Sünbülzade Vehbî and Enderunlu Hasan Yaver was examined and Witness couplets were explained and the purpose of the poets in writing the saliye was evaluated. The feature of serving a common purpose has

been noticed in the saliyes of the poets who lived in the same period and adopted different narrative styles. The 18th century generally includes the period when social and political troubles began to be experienced and the Ottoman Empire lost its first major lands. In this process, the people were worn out financially and morally, and confusion began to emerge in social life, and internal turmoil appeared. The poets had the opportunity to indirectly present their discomfort and complaints to the sultan through New Year's poems. They used a language that expressed their feelings, including their hopes, rather than in a complaining tone. They tried to explain the hopes of the new year, the depression and the troubles of the past year by praising the sultan who is on the throne or newly ascended to the throne, glorifying the sultan. The sultan was described as a "divine power" and was described as "the power that will save the society from this trouble under the patronage of awliyâ". In this part, since the month of Muharram is holy and miraculous events occur in this month, the sultans were also considered as sacred by the poets as Muharram, and it was thought that it would open the door to miracles.

Classical literature poets have developed themselves and have a rich cultural background due to the rules of society and tradition in which they grew up. These cultural accumulations of theirs were reflected in the poems and the poem got rid of the monotony. For this reason, as the poem written in any genre is examined, different meanings emerge from it and more than one genre appears in a poem. Among the poems in the type of sâliye, muharremiye, culûsiye, maktel, bilâdiye etc. It is possible to come across examples of couplets of this type.

The purpose of the study; Since it is to reach the sub-textual meanings of the couplets written in the saliye type, the poem in general has been examined and the medhiyes are also included. Based on the Medhiyes, it is understood that she/he wanted to get rid of the environment and the troubled days of the society. And throughout the poem, the poet describes the sultan as a power that will bring hopes to life. At the same time, the simile elements used in the eulogies were chosen to increase the motivation of the sultan. At the end of the poem, the sultan's new year is congratulated and the poet prays for the sultan's health, the welfare of her country and its permanence.

